

**Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Факультет педагогічної освіти**

Кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи

ЗАРИШНЮК ОЛЬГА МИХАЙЛІВНА

**РЕАЛІЗАЦІЯ СУЧАСНОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ РЕФОРМИ В ГАЛУЗІ
УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ**

Магістерська робота

галузь знань 01 Освіта/Педагогіка
спеціальність 011 «*Освітні, педагогічні науки*»

Науковий керівник:

Доц. кафедри загальної
педагогіки та педагогіки вищої
школи Заячук Ю.Д.

Львів-2022

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	3
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. СУЧАСНА РЕФОРМА ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРОСТОРУ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	10
1.1. Концептуальні засади дослідження основ сучасної європейської реформи освітнього менеджменту	10
1.2. Теоретико-методологічна основа дослідження феноменів «освіта», «освітній менеджмент», «управління закладом освіти»	23
1.3. Вища освіта як системний об'єкт управління	27
ВИСНОВОК	30
РОЗДІЛ 2. ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В РАМКАХ РЕФОРМИ ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ: ДОСВІД УКРАЇНИ	32
2.1. Демократизація освітнього процесу в контексті нових принципів освітньої політики: нова структура освітнього менеджменту та її законодавча база	32
2.2. Автономізація ЗВО як частина реалізації реформи в галузі освітнього менеджменту	45
2.3. НАЗЯВО як ланка трансформації структури менеджменту закладу вищої освіти	52
2.4. Ринкові структури та їх вплив на освітній процес університету	56
ВИСНОВОК	62
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ВПРОВАДЖЕННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ СКЛАДОВИХ НОВОГО ТИПУ МЕНЕДЖМЕНТУ	64
3.1. Процедура дослідження	64
3.2. Результати дослідження	64
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ	75
ДОДАТКИ	82

АНОТАЦІЯ

Заришнюк О. М. «Реалізація сучасної реформи в галузі освітнього менеджменту та управління закладом вищої освіти на прикладі України».

Магістерська кваліфікаційна наукова робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» - Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2022.

Магістерська робота присвячена аналізу сучасної реформи в галузі освітнього менеджменту та управління закладом вищої освіти й дослідженню особливостей реалізації її компонентів на прикладі України. Об'єктом нашого дослідження стала система вищої освіти в Україні, а предметом – особливості реалізації компонентів сучасної реформи в галузі управління закладом вищої освіти в Україні. Робота складається з 3 розділів та 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Для успішного досягнення поставленої мети в першому розділі було розглянуто теоретичний аспект сучасної європейської реформи в галузі освітнього менеджменту, основні етапи формування інституційно-правової основи освітньої політики Європейського Союзу, було проаналізовано законодавчу базу та понятійно-категорійний апарат нашого дослідження, а також виокремлено основні тенденції реформування вищої освіти в європейських країнах. В другому розділі по чергово розглянуто кожен із аспектів реформи в галузі освітнього менеджменту та особливостей їх реалізації в контексті системи вищої освіти України. Третій розділ присвячено емпіричному дослідженню ефективності впровадження трансформаційних складових нового типу менеджменту, адже реалізація сучасних реформ освітнього менеджменту частково змінює функції української системи вищої освіти, робить вирішальною її роль у соціально-економічному розвитку країни та забезпечує підвищення її якості. Саме тому ми вважаємо необхідними дослідити ці процеси.

Ключові слова: *освіта, освітній менеджмент, управлінська реформа, управління, автономізація, демократизація, ринкові структури.*

Abstract

Zaryshniuk O. M. "Implementation of modern reform in the field of educational management and management of higher education institutions on the example of Ukraine". Diploma work of educational level - master's degree, specialty 011 "Educational, pedagogical sciences". Ivan Franko National University of Lviv, 2022

The master's thesis is devoted to the analysis of modern reform in the field of educational management and management of higher education institutions. The peculiarities of the implementation of its components on the example of Ukraine were also studied in the thesis. The object of our research is the system of higher education in Ukraine, and the subject is the peculiarities of the implementation of the components of the modern reform in the field of higher education management in Ukraine. Diploma work consists of 3 chapters, conclusions, list of references and appendices.

In order to successfully achieve this goal, in the first section we have considered the theoretical aspect of the modern European reform in the field of educational management, the main stages of the formation of the institutional and legal framework of the European Union educational policy. In addition, we analyzed the legislative framework and conceptual and categorical apparatus of our study. The main trends in the reform of higher education in European countries are also highlighted. In the second part of the thesis we considered each of the aspects of the reform in the field of educational management and the peculiarities of their implementation in the context of the Ukrainian higher education system. The third part of the thesis was devoted to empirical research, which was to demonstrate the effectiveness of the implementation of transformational components of the new type of management. After all, the implementation of modern reforms of educational management partially changes the functions of the Ukrainian higher education system, makes its role in the socio-economic development of the country crucial and ensures the improvement of its quality. That is why we consider it necessary to study these processes.

Keywords: *education, educational management, management reform, management, autonomy, democratization, market structures.*

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасна система вищої освіти України перебуває в процесі масштабних трансформацій: зростає роль вищої освіти у суспільстві, посилюється вплив глобалізації, розвиваються інтеграційні процеси на європейському континенті, виформовується нова політична карта світу, яка окреслює майбутні перспективи та успіхи для нашої держави. У такий час історичних змін система вищої освіти має стати важливим чинником соціальної стабільності, економічного добробуту країни і гарантом її конкурентоспроможності на європейському просторі вищої освіти.

Беручи до уваги те, що для України сьогодні особливо важливим є питання входження в Європейський Союз, виникає необхідність адаптації європейських освітніх реформ, в тому числі європейської реформи в галузі управління закладом вищої освіти, що, у свою чергу, передбачає перегляд принципів, методів і механізмів вироблення, регулювання державної політики у цій сфері.

Крім того, заклад вищої освіти є установою приватного або публічного права, що здійснює свою наукову, освітньо-виховну, методичну діяльність і забезпечує якісне надання освітніх послуг з урахуванням всіх потреб, інтересів і здібностей зацікавлених сторін. Тому університет сьогодні – це центр освіти, науки і культури. А висока інтенсивність ринкового середовища та розвитку суспільства вимагає від закладів вищої освіти оперативної та гнучкої взаємодії з економічною та соціально-політичною сферами. Зростання невизначеності як ключової характеристики нашої реальності потребує підвищення самостійності усіх суб'єктів суспільного життя, у тому числі і закладів вищої освіти. Відповідно до цього, основною місією університету сьогодні є підготовка фахівців, які були б спроможні працювати в сучасних умовах, вміли б адаптуватися до мінливих умов суспільного життя. В той самий час університет має навчитись функціонувати та розвиватися у динамічних умовах конкурентного ринку.

Реалізація сучасних реформ освітнього менеджменту та управління закладом вищої освіти частково змінює позиціонування функцій системи вищої освіти, робить вирішальною її роль у соціально-економічному розвитку країни та забезпечує її вдосконалення та підвищення якості. Саме тому ми вважаємо необхідними дослідити ці процеси.

Дослідженню генезису та еволюції ідеї й місії університету та його ролі в сучасних умовах стрімкого розвитку інформаційного суспільства присвятили свої праці такі дослідники, як: Х. Ортега-і-Гассет, К. Ясперс, В. Кремень, А. Прохоров, А. Горбенко, О. Красовська, С. Зелінський та інші. У дослідження питання ефективного управління закладом вищої освіти та європейської реформи в галузі освітнього менеджменту зробили внесок такі науковці: В. Огаренко, О. Моргулець, О. Мармаза, В. Кремень, С. Квіт, Ю. Заячук та інші. Проте у сучасній педагогічній науці залишається багато недостатньо досліджених питань, зокрема ті, що стосуються особливостей реалізації компонентів сучасної європейської реформи в галузі управління закладом вищої освіти на ґрунті системи вищої освіти України. Вищезгадане зумовило вибір теми дослідження, постановку її мети і завдань.

Об'єкт дослідження: система вищої освіти України.

Предмет дослідження: особливості реалізації компонентів сучасної європейської реформи в галузі управління закладом вищої освіти в Україні.

Мета дослідження: проаналізувати компоненти сучасної реформи в галузі управління закладом вищої освіти й особливості її адаптації на прикладі України.

Для досягнення поставленої мети дослідження потрібно вирішити наступні завдання:

1. Вивчити на здійснити обробку наукових джерел, пов'язаних з дослідженням проблематики реформи в галузі освітнього менеджменту та управління закладом вищої освіти.

2. Проаналізувати особливості сучасної європейської реформи в галузі освітнього менеджменту та управління закладом вищої освіти.

3. Дослідити специфіку адаптації європейської реформи в галузі освітнього менеджменту та управління закладом вищої освіти на ґрунті системи вищої освіти України.

4. Емпірично дослідити результати впровадження нових компонентів менеджменту в рамках реалізації сучасної реформи в галузі освітнього менеджменту та управління закладом вищої освіти в Україні.

Методи дослідження. Щоб вирішити поставлені завдання, нами були використані такі методи дослідження:

Теоретичні (аналіз, синтез, дедукція, порівняння, класифікація, екстраполяція, конкретизація) для розгляду реформи в галузі освітнього менеджменту як багатоаспектної складової системи, що складається з безлічі елементів, які потребують детального вивчення. Крім того за допомогою дедукції вдалось сформулювати висновки та рекомендації за допомогою загальних відомостей про обраний об'єкт дослідження. Метод класифікації був застосований в контексті виокремлення нових принципів освітньої політики в умовах демократизації освітнього процесу. Також за допомогою методу екстраполяції були сформульовані рекомендації на основі результатів нашого дослідження.

Емпіричні (анкетування) для отримання зворотного зв'язку від стейкхолдерів щодо результатів впровадження реформи та формулювання висновків та рекомендацій щодо шляхів її вдосконалення.

Наукова новизна. В роботі *проаналізовано* особливості сучасної європейської реформи в галузі освітнього менеджменту та управління закладом вищої освіти; *розглянуто* вищу освіту з точки зору системного об'єкта управління; *досліджено* специфіку адаптації основних компонентів європейської реформи в галузі освітнього менеджменту та управління закладом вищої освіти на ґрунті системи вищої освіти України; *емпірично*

з'ясовано результати впровадження основних компонентів сучасної реформи в галузі освітнього менеджменту та управління закладом вищої освіти в Україні.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його результати можуть використовуватись для удосконалення підходів до адаптації на ґрунті системи вищої освіти України європейської реформи в галузі управління закладом вищої освіти; для всебічного ознайомлення студентів та викладачів закладів вищої освіти з сучасною європейською реформою в галузі освітнього менеджменту та управління закладом вищої освіти, особливостями її основних компонентів та специфіки їх адаптації на ґрунті системи вищої освіти України; під час викладання університетських навчальних курсів «Освітній менеджмент у вищій школі», «Експертна діяльність в галузі освіти», «Педагогіка вищої школи».

Апробація результатів дослідження. Основні наукові результати дослідження були представлені на XVIII Всеукраїнській студентській науковій конференції «Актуальні проблеми освіти в Україні», 7 грудня 2021 р., тема доповіді: «Запровадження автономізації ЗВО як складова частина реалізації європейської реформи в галузі освітнього менеджменту» (Додаток 1) та XIX Всеукраїнській студентській науковій конференції «Актуальні проблеми освіти в Україні», 10 травня 2022 р., тема доповіді: «Ринкові структури та їх вплив на освітній процес університету» (Додаток 2).

Публікації. Основні положення дослідження висвітлено у наукових публікаціях:

Заришнюк О.М. Запровадження автономізації ЗВО як складова частина реалізації європейської реформи в галузі освітнього менеджменту. Матеріали студентських наукових конференцій кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи “Актуальні проблеми української освіти”. – Вип. 16. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2021. – С. 20–24. (одноосібно) [10].

Заришнюк О.М. Ринкові структури та їх вплив на освітній процес університету. Матеріали студентських наукових конференцій кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи “Актуальні проблеми української освіти”. – Вип. 17. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2021. – С. 10–13. (одноосібно) [11].

Структура роботи. Робота складається з 3 розділів і 9 підрозділів. Список використаних джерел та літератури складається з 52 найменувань.

РОЗДІЛІ. СУЧАСНА РЕФОРМА ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРОСТОРУ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

1.1. Концептуальні засади дослідження основ сучасної європейської реформи освітнього менеджменту

Для того, щоб адаптувати певні суспільні норми, практики, ідеї на власний ґрунт, потрібно проаналізувати їх витoki, основні принципи функціонування. Коли мова йде про євроінтеграційні процеси в освітній сфері, то, перш за все, є необхідність у науково-теоретичному аналізі моделей освітньої політики в країнах Європейського Союзу, законодавчої бази тощо. Адже Європейський Союз є доволі складною системою різного роду інституцій, що виконують чітко визначені функції та пройшли власний еволюційний шлях. Відповідно, та освітня політика, що зараз є домінуючою, сформувалась під впливом багатьох чинників.

Розуміння архітекtonіки освітньої політики європейських країн значною мірою важливе для освітніх систем, що перебувають на шляху реформування. Науковці виділяють сім основних етапів, що характеризують віхи формування інституційно-правової основи освітньої політики Європейського Союзу, починаючи з 1957 р. і до сьогодні.

I період – 1957-1958 рр. Офіційно визнано та проголошено необхідність професійної підготовки як однієї з важливих компонентів Римських договорів (1957 р.) – спільного ринку товарів, капіталу і послуг.

II період – 1971-1975 рр. Визначення напрямів співпраці у сфері освіти у т. зв. «Доповіді Янне» «Про питання політики Співдружності у сфері освіти», що стала ключовою підвалиною для співпраці у сфері загальної освіти ЄС.

III період – 1976-1986 рр. Прийняття міністрами освіти першої резолюції про співробітництво у галузі освіти, що містила питання

підготовки кадрів, наукових досліджень, компіляцій до поточної документації та статистичних даних у ключових сферах освіти.

IV період – 1987-1991 рр. Остаточне утвердження єдиної європейської освітньої політики, початок функціонування освітньої програми «Еразмус», метою якої було фінансування студентів, які прагнули отримати освіту в інших європейських державах. Підписання у Болонському університеті Великої хартії «Magna Charta» ректорами європейських університетів.

V період – 1992-1997 рр. Підписання Маастрихтського договору, що ознаменувало створення Європейського Союзу. Сфера освіти належить до зони відповідальності держав-членів ЄС.

VI період – 1998-2009 рр. Підписання Сорбонської декларації щодо гармонізації структури системи вищої освіти у Європі, спільної Болонської декларації, Лісабонського договору про реформу європейської освіти.

VII період – від 2010 р. і донині. Завершення 10-річного строку дії Лісабонської стратегії. Сучасний етап формування та реалізації освітньої політики Європейського Союзу [4].

Болонський процес став тим механізмом, що об'єднав Європу в контексті спільного освітнього і наукового простору і посприяв поширенню його на Схід. Свою назву отримав від університету в Італії, де ця ініціатива була започаткована. Саме Болонська декларація 1999 р. та низка інших документів заклали підвали для дуже важливих реформ, що були ключовими для уніфікації та гармонізації архітектури системи вищої освіти в країнах Європи, підвищення їхньої конкурентоспроможності щодо американської моделі. А також створення більш привабливих умов для громадян європейських країн, а також студентів і науковців з усього світу.

Якщо дивитись на цей процес глобальніше, то ми вважаємо, що головна його мета – консолідувати науково-освітнє середовище і направити всі його зусилля не лише аби підвищити власну конкурентоспроможність у

світовому освітньому просторі, але і збільшити власну роль у соціально-демократичних перетвореннях.

Шляхи модернізації освітньої системи в нашій державі схожі до вищезгаданих. На Конференції Міністрів у травні 2005 р. у місті Берген (Норвегія) почався шлях приєднання нашої країни до процесу імплементації принципів Болонської декларації. Наша країна виявила бажання втілювати принципи Болонського процесу.

Ми ж розглядаємо Болонську реформи як певний процес, що прискорює гармонізацію національної освітньої системи у відповідність до освітніх систем країн Європейського Союзу. Така поступова конвергенція не дорівнює стандартизації чи уніфікації, ми б визначили це як впорядковане різноманіття.

Задля досягнення поставленої мети були визначені низка механізмів, а саме :

1. Запровадження системи зрозумілих і порівнянних наукових ступенів;
2. Запровадження системи освіти, яка базується на двох циклах навчання (бакалавр – магістр);
3. Застосування кредитної системи (ECTS);
4. Спрощення процедури визнання кваліфікацій, що сприятиме працевлаштуванню випускників та студентів на європейському ринку праці (за допомогою додатка до диплома – Diploma Supplement);
5. Розвиток європейського співробітництва у сфері контролю якості освіти;
6. Навчання упродовж усього життя; створення умов для мобільності на європейському ринку праці та освітніх послуг;
7. Підвищення привабливості європейського простору вищої освіти, перетворення Європи на найбільш конкурентоспроможний і передовий освітній простір у світі.

Вважається, що запровадження загальноєвропейської системи забезпечення якості освіти, системи накопичення навчальних кредитів, легкодоступних кваліфікацій сприятиме підвищенню інтересу до вищої освіти громадян європейських та інших країн; встановленню більш тісних зв'язків між європейським простором вищої освіти та європейським дослідницьким простором; головним же завданням університетів та урядів країн Європи є вжиття всіх необхідних заходів для забезпечення того, щоб кваліфікація студентів відповідала загальним вимогам [3].

На думку К. Левковського, «приєднання до Болонського процесу – це не просто механічне переведення трудомісткості навчальних дисциплін у кредити ECTS, це не просто наявність каталогів курсів і додатків до дипломів, які мали б полегшити порівняння освітніх систем. Це насамперед переосмислення структури навчального процесу, забезпечення його гнучкості, створення усіх умов для повноцінної роботи студентів» [3].

Щоправда, Болонська реформа стала лише одним із напрямів реформування вищої освіти Європейського Союзу. Іншим важливим вектором змін є реформування в сфері освітнього менеджменту та управління вищими навчальними закладами. Це явище менш досліджуване у порівнянні з Болонським процесом, але становить велике значення для подальшого розвитку європейської вищої освіти.

Реалізація та адаптація управлінської реформи сильно корелює із моделлю освітньої політики тої чи іншої країни. Наприклад, ринкова модель, що більшою мірою поширена в англomовних країнах типу Великобританії чи США (що становить для нас менший науковий інтерес), заснована на ліберальній ідеології та ліберальному режимі welfare state (державі загального добробуту). У такій моделі ринок розглядається як ключовий економічний інститут, як ринок освітніх послуг, який обирають самі споживачі (студенти, батьки, інші стейкхолдери). Відповідно основний принцип організації управління вищими навчальними закладами

заснований на їх змаганні за державне фінансування, студентів та недержавні фонди, певний престиж. Але з іншої сторони така модель означає високий ступінь автономії навчальних закладів (особливо недержавних), забезпечення якісною освітньою послугою, високу конкурентоспроможність на світовому ринку освітніх послуг тощо. Таке різноманіття освіти викликане різного роду історичними, політичними чинниками, фінансуванням, структурою приватної власності тощо. Але саме в цій моделі ми бачимо управлінську революцію – коли має місце поступова заміна керівників – професорів (учених) на професійних менеджерів. Цьому процесу доволі довгий час опиралися деякі європейські країни. І ми не можемо назвати його однозначно позитивним. Адже це може супроводжуватися втратою університетами окремих своїх традиційних функцій. Але це те, що вимагає від нас зовнішнє середовище.

Наступна управлінська освітня модель – соціальна модель. Вона властива для країн Північної Європи таких, як Швеція, Фінляндія та Нідерланди та пов'язана із соціально-демократичним устроєм цих держав загального добробуту, певними історичними обставинами та демографічними особливостями. Основа такої моделі – велика увага на соціальну сферу зі сторони держави, де-факто, саме держава як суверен бере на себе всю відповідальність за цей сектор і забезпечує високі стандарти за надання соціальних послуг для всіх членів суспільства. Освіта теж є однією із послуг, а освітні установи розглядаються як рушій регіонального та культурного розвитку. Рівність стає не рівністю можливостей, а рівністю результатів. До ключових характеристик освітньої системи в цих країн можна віднести наступні :

1. Відносно невелика кількість навчальних закладів та студентів через невелике населення
2. Централізоване управління ресурсами
3. Інституційна однорідність

4. Обмежена конкуренція
5. Безкоштовність надання освіти
6. Низька інституційна ініціатива
7. Невеликий відсоток недержавного сектору вищої освіти

Відповідно до цих особливостей освітня політика націлена на певне вирівнювання та нівеляцію будь-якої диференціації у системі вищої освіти. Тут ми маємо на увазі культурні, гендерні, територіальні, інституційні, економічні чи будь-які інші прояви невірності. Ще одним напрямом є соціалізація – «визнання вищих начальних закладів основними учасниками регіонального розвитку, вирішення соціальних проблем» [1].

Від самого початку заснування Королівства Нідерландів у 1813 р. держава дбає про достатню та якісну освіту. Голландська система освіти відрізняється гнучкістю навчальних програм, постійним удосконаленням і дотриманням сучасних вимог. Міністерство освіти Нідерландів гарантує однаково високі стандарти якості в будь-якому університеті. Освіта у Нідерландах і дипломи голландських університетів користуються заслуженим визнанням у всьому світі. Система освіти у Нідерландах постійно вдосконалюється, є конституційно вільною з точки зору створення навчальних закладів, їх організації та визначення засад функціонування, що є однією з причин помітної різноманітності шкіл у Нідерландах.

У Нідерландах проводиться моніторинг якості освіти, з допомогою якого здійснюється контроль за впровадженням відповідних міжнародних стандартів навчальними закладами країни. У королівстві існують три типи вищих навчальних закладів: університети, політехнічні навчальні заклади та інститути міжнародної освіти. Система вищої освіти у Нідерландах має особливості у порівнянні з іншими країнами. Відсутнє виокремлення т. зв. престижних університетів, як, наприклад, у Сполучених Штатах або Великобританії. Дипломи всіх університетів Голландії мають однакову цінність і визнані іншими країнами. Тому університет обирається не за

критерієм популярності, а за спеціальністю, яку хоче отримати студент. Керівники місцевих фірм і компаній, які звертаються до спеціаліста з працевлаштування, звертають увагу на якість диплома про вищу освіту, а не на той навчальний заклад, яким він виданий [1].

Остання модель, яку б ми хотіли відзначити – центральноєвропейська. Це квітесенція ринкової та соціальної моделі освітньої політики. Не варто думати, що це щось середнє між цими двома моделями. Звичайно, вона поєднує в собі соціальну участь в освіті (роль держави) та адаптацію інституцій до ринкових вимог. Але в кінцевому результаті від такого поєднання ми отримуємо зовсім іншу модель, що по-різному проявляє себе в тій чи іншій країні. Вона характерна для Німеччини та Франції, в цих країнах на державу покладені вагомні соціальні функції, але в той же час зберігаються певні статусні чи класові відмінності. Вплив ринкових структур проявляє себе саме в конкуренції закладів за державні ресурси, у залученні підприємств до фінансування вищої освіти, організації незалежних інституцій з оцінки якості роботи закладів освіти, а також залучення студентів як основних споживачів освітньої послуги до оцінювання її якості. Функція держави сконцентрована на перерозподілі влади та відповідальності між різними рівнями управління вищою освітою, залучення закладів, органів місцевого самоврядування до розробки освітньої політики. Щодо основних її напрямків, то ми можемо виділити наступні :

1. Інституційна диверсифікація
2. Навчальні плани змінюються відповідно до економічних потреб
3. Бюджет фінансування освіти поступово збільшується
4. Впроваджуються нові форми фінансування освітньої сфери
5. Децентралізація управління вищою освітою

6. Впровадження різноманітних ринкових механізмів у систему управління та фінансування вищої освіти.

Акцентуючи на прикладі Франції, можемо зазначити, що управління освітою дійсно характеризується значною децентралізацією. Відповідно до нового законодавства значною мірою збільшилися компетенції територіальних громад на рівні департаментів та громад в освітній сфері, а також «диференційовано сферу повноважень державних, регіональних і муніципальних органів влади на основі принципу субсидіарності, що передбачає взаємодоповнюваність і знижує ризик дублювання функцій щодо управління освітою» [1].

Щодо української моделі – то це своєрідне поєднання центрально-європейської та ринкової моделей. Хоча за своєю суттю поєднано в цій моделі не завжди найкращі риси. Безумовно, ми бачимо розвиток процесу автономізації та лібералізації у сфері вищої освіти. Це, очевидно, одна з найхарактерніших ознак ринкової моделі. Але в нас має бути сформоване розуміння того, що ця модель формувалася доволі тривалий період часу – у деяких країн навіть протягом століть. Тому ті заклади освіти, що надавали не зовсім якісні послуги під впливом часу просто ставали неконкурентоспроможними в умовах отримання свого фінансування зі сторони студентів. Адже основна мета споживачів освітньої послуги – це отримати якісні знання за ті кошти, які вони за неї платять. Тут ми бачимо прямий взаємозв'язок між якістю освіти, кваліфікацією фахівця та рівнем його майбутнього благополуччя. Відповідно, рівень нетерпимості до академічної доброчесності чи інших виявів недоброякісної освіти максимально високий у суспільствах такого устрою.

В умовах реформування немає можливості пасивно спостерігати за попитом на «неякісну» освіту і сподіватись, що правила ринку розставлять все на свої місця. У таких умовах доречно посилення ролі держави у певних сферах. Але впадати в крайнощі не варто. Тут важливо розуміти, що

більшість європейських країн, де зростала функція держави в централізації управління, продовжували шукати спосіб якнайшвидшої відмови від цього. Тому уникнення централізації – важлива умова процесу реформування. Адже існування та розвиток закладів вищої освіти краще відбувається в умовах автономізації. До того ж процес їхньої діяльності має бути однією із умов економічного та соціального розвитку регіону, в якому цей заклад функціонує. Тому потрібно сприяти посиленню впливу академічної спільноти, місцевих органів влади, зацікавлених ринкових структур тощо.

Реформування вищої освіти завжди має бути орієнтованим на запити зі зовнішнього середовища та адекватну відповідь на сучасні умови. Ми цілком погоджуємось з тим фактом, що саме знання та людський капітал, а не технологічні чи природні параметри, і є багатством сучасних держав. Тому освіти, зокрема вища, є одним із ключових компонентів формування нового типу суспільства – суспільства знань.

Ми попередньо зазначали про існування різноманітних підходів щодо аналізу діяльності закладів вищої освіти, але всі вони підтверджують те, що університет – є своєю організацією, що функціонує в умовах ринку освітніх послуг, але під контролем держави. «Основою діяльності є процеси, що здійснюються у закладі вищої освіти та підпорядковуються характерним для комерційних організацій законам. Так, у своїх дослідженнях Т. Уварова підкреслює, що конкурентоспроможна модель управління ЗВО повинна ґрунтуватися на принципах стратегічного управління, менеджменту якості, бюджетування та інформаційної інтеграції процесів. Конкурентною перевагою на ринку освітніх послуг може стати системне застосування на всіх рівнях управління освітньою установою інформаційних технологій, об'єднаних у єдине інформаційне середовище» [18].

Якщо мова йде про типологію системи управління університетом, то однією з перших стала тригранна модель Б. Кларка, яку він розробив приблизно у 80-х роках ХХ ст. Згідно з нею індустріально

розвинуті, заможні держави відрізняються координаційними засобами в управлінні сферою вищої освіти за трьома напрямками. Це дещо перегукується із моделями освітньої політики про які ми згадували вище. Але ця класифікація з точки зору взаємовідносин держави із закладом вищої освіти в координаційній системі «начальник – підлеглий». Отож, відповідно до неї науковець виділив 3 основні напрямки :

1. Координація, де важливу роль відіграє ринок (США);
2. Координація, де важливу роль відіграє держава (Швеція, країни СНД);
3. Координація із значним впливом з боку академічної олігархії (Італія, Великобританія) [21].

Його класифікація зазнала критики, але стала основою для іншого – більш популярного підходу Ф. ван Вутона. Він трохи скоротив трьохкоординатну площину Класрка до двох основних типів моделей управління вищою освітою, а саме:

1. Держава-контролер (низький рівень автономії – раціональне планування та контроль). У межах цієї моделі держава, з одного боку, є контролером і характеризується сильним впливом з боку державного бюрократичного апарату, з іншого – сильною позицією академічної олігархії. Метою втручання держави в управління є регулювання умов доступності освіти, розробки освітніх програм, вимог щодо дипломів, системи іспитів, кадрових питань і системи оплати праці;

2. Держава-спостерігач (високий рівень автономії – саморегулювання, де всі вказані вище параметри визначаються без участі держави). Вплив держави полягає в спостереженні за системою вищої освіти з метою забезпечення якості освіти, отримуючи для цього «прозору звітність». Уряд не втручається в функціонування системи вищої освіти шляхом усебічного регулювання та жорсткого контролю [21].

Поєднання різноманітних моделей, їх поляризація дозволили у 90-х роках Д. Брауну створити «куб управління», взявши за основу 3 основні параметри :

1. Рівень автономізації закладу вищої освіти
2. Рівень залучення університету в ринкові структури
3. Бюрократизація.

Ця концепція ним розроблена для обґрунтування іншої моделі управління вищою освітою – нового менеджериалізму. В його «кубі» ця модель характеризується високим рівнем автономії, значною часткою ринку та доволі низьким бюрократизмом. Варто зазначити, що це не нова модель, її активно застосовували в управлінні комерційного сектору.

В даному випадку університет та його діяльність теж аналізуються з позиції комерційної складової, беручи до уваги ринкові механізми та регулятори. Але їх недостатньо аби максимально нівелювати проблеми, що виникають в наслідок конкуренції між закладами освіти. Тому виникає потреба в адаптації ринкового інструментарію та методів до діяльності університетів, враховуючи при цьому індивідуалізацію освітніх послуг, культурно-духовну складову розвитку людини, суспільства, нації тощо. Адже цього не можна досягти лише використовуючи ринкові методи управління.

Для того, щоб заклади вищої освіти могли і далі функціонувати на ринку освітніх послуг, потрібні нові ресурси для їх успішної конкуренції. Університети повинні швидко адаптуватись до наростаючого прискорення змін зовнішнього середовища, а в ідеальному варіанті – йти на їх випередження. Щодо закладів вищої освіти в Україні, то більшість з них опинилися в новій реальності, до якої не були готовими. В таких умовах важливо забезпечити здатність відтворення системи основних сфер компетентностей.

Сучасний стан університетського управління охарактеризовано Є. Князєвим, наступним чином: «модернізація системи управління ЗВО повинна забезпечити його адаптацію до нових економічних та соціальних умов, визначення стратегічних орієнтирів на перспективу» [22].

Науковець визначає напрям розвитку управління, а саме: «Сучасні моделі і підходи до організації управління університетом розглядають як фундаментальну основу інституційного самовизначення, правильного позиціонування університету в конкурентному середовищі, ставку на використання власних переваг, а у внутрішній організації – системний підхід і комплексне застосування принципів менеджменту якості» [22]. Отже, актуальність проблеми вдосконалення університетського управління тільки зростає.

Крім того університет як суб'єкт ринку освітніх послуг має відповідати за перенесення основного вектора з процесу виробництва освітньої послуги на зусилля щодо задоволення потреб споживача освітньої послуги, «заміни продуктоорієнтованої стратегії на споживчоорієнтовану, розробки дійових алгоритмів побудови відносин зі споживачем» [25].

Щодо проблематики політики різноманітних країн у сфері освіти та освітнього менеджменту, то це питання досліджувалося вітчизняними та зарубіжними дослідниками в контексті аналізу моделей освітньої політики (О.Власова, В.Красняков), механізмів її реалізації (О.Краєвська), філософських засад (В.Андрющенко, В.Кремень), формування освітнього простору (М.Ларіонова, М.Локшина). Дослідники наголошують на спільності ідей освітньої політики європейських країн щодо передачі частини своїх суверенних національних повноважень наднаціональним інституціям, разом з тим відрізняючи європейську інтеграцію від міждержавної співпраці; на базових горизонтальних політиках ЄС та регулятивного методу її формування; на поліпшенні якості та ефективності

системи освіти, полегшення доступу до освіти для кожного та створення освітньої бази для зовнішнього середовища[26]

Важливим інструментом у нормативно-правовому забезпеченні реформування вищої освіти стали Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. та Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. Законом України «Про освіту» передбачено низку позитивних моментів, до яких ми можемо віднести реструктуризацію системи вищої освіти, її інтернаціоналізацію, коригування поняття якості вищої освіти, поява незалежних акредитаційних агенцій тощо.

Закон України «Про освіту» (ч. 2 ст. 41) щодо складових систем забезпечення якості освіти не вносив корективи, так як Закон України «Про вищу освіту» чітко та повно сформував вказані складові. Згідно із ст. 16 Закону України «Про вищу освіту» система забезпечення якості вищої освіти в Україні складається із: 1) системи забезпечення закладами вищої освіти якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості); 2) системи зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності закладів вищої освіти та якості вищої освіти; 3) системи забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти. Натомість Законом України «Про освіту» (ч. 3 ст. 41) розширено перелік процедур і заходів, які здійснюються для забезпечення системи якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості) порівняно із переліком передбаченим Законом України «Про вищу освіту» (ч. 2 ст. 16).

Новим Законом України «Про освіту», на наш погляд, окреслено одну із основних ролей ліцензування освітньої діяльності та акредитації освітніх програм. Так, передбачено, що ліцензування освітньої діяльності та акредитації освітніх програм є одними із основних інструментів, процедур та заходів забезпечення і підвищення якості освіти. Саме такі

євроінтеграційні положення Закону України «Про освіту» та звичайно політика впровадження європейських стандартів та міжнародного досвіду у сфері вищої освіти дозволять забезпечити якість вищої освіти на найвищому рівні.

1.2. Теоретико-методологічна основа дослідження феноменів «освіта», «освітній менеджмент», «управління закладом освіти».

Вивчення феномену «освіта» на наш погляд більш доцільно розгляду з часу її інституалізації. Цей період припадає на Відродження, адже епоха геніїв у мистецтві та науці зобов'язана була породити генія в освіті – Яна Амоса Коменського. З його ім'ям ми пов'язуємо інституалізацію освіти. На її підставі в суспільство приходить усвідомлення, що рівень цивілізованості полягає не у величині багатства, величині армії, не в розмірі міст, а освіченості людини, рівні її знання. Це означає, що почалася нова епоха, коли освіченість стає реальною силою, завдяки якій здійснюється вплив на соціальну дійсність та її розвиток. В інфраструктурі освіти формувалися наукові, соціальні та моральні ідеї. Вони спиралися на підтримку вчених, які виходили з позицій знання про світ, на констатацію його еволюції.

Дискусії ж навколо теми освіти в наш час все ще демонструють всю важливість та проблемність її значення у суспільстві, фундаментом якого мають бути знання. Сучасний етап суспільного розвитку характеризується такими процесами як глобалізація, інтернаціоналізація, стрімка технологізація, стиранням кордонів між народами та державами, суспільно-політичними та економічними трансформаціями, які в основному базуються на освітньо-інтелектуальному потенціалі населення тої чи іншої країни. Водночас зростає конкуренція, провідні країни світу змагаються за сфери впливу.

У таких динамічних умовах змінюється підхід до освіти та освітньої політики в цілому, за таких процесів з'явилася нова освітня парадигма -

відбулася її переорієнтація з держави на людину, на поступову демократизацію освітнього процесу та освітньо-педагогічної взаємодії.

Хоча впродовж значного періоду часу і до сьогодні традиційно освіту дефініціювали як певну сукупність знань, умінь та навичок. У такому контексті всі наукові підходи до розуміння цього поняття зводяться до «навчання чи наuczання і являють собою не критичне поглинання попереднього досвіду та засвоєння «істин останньої істанції» [25]. Освіта, – зазначає В. Кремень, – є способом передання соціального та духовного досвіду, який підлягає письмовій фіксації і має форму знання. У процесі соціокультурного розвитку освіта виокремлюється в загальних межах суспільного поділу праці в особливу сферу діяльності, яка набуває всіх ознак професіоналізації. Освітня діяльність як головна форма наслідування культурно значущого досвіду, спадкоємного зв'язку між поколіннями відрізняє цивілізацію від варварства з його фольклорною культурою, безпосередньо вмонтованою в практичне життя [32].

Однак переважна більшість педагогічних словників за основу беруть три вищезгадані поняття, а різниця у їх трактуваннях доволі незначна. До прикладу: «Освіта – результат засвоєння такої сукупності систематизованих знань і навичок діяльності, яка дає можливість спеціалістові самостійно й відповідально вирішувати дослідницькі і практичні завдання, творчо використовуючи й розвиваючи досягнення культури, науки, техніки» [47], або «Освіта – це процес і результат засвоєння людиною систематичних знань, умінь навичок, розвиток розуму і почуттів, формування світогляду» [47].

На наш погляд, ці твердження не повною мірою відображають значення категорії «освіти» у сучасному глобалізованому світі. Практична педагогіка звужує підхід до розуміння цього поняття, частково ігноруючи філософське його трактування. Освіта не можна розглядати як щось одразу дане, готове, як певний цілісний матеріал, який лише повідомляється

частинами. Навпаки, вона має бути зрозумілою як перманентно породжуючий себе органічний процес. Подібно до того, як окреме знання відіграє опосередковуючу роль між предметом (явищем) і людиною, так і вся освіта слугує єдиною ланкою між суспільством (людьми) та оточуючим світом. Інакше кажучи, людина ніби для того й оточує себе знанням, щоб сприйняти в себе і внутрішньо переробити в собі світ предметів, явищ, об'єктів. У результаті утворюється система знань, у якій людина, осягаючи світ (предмети, явища, процеси), осягає і водночас оволодіває власною закономірністю свого формування. Тим самим освіта стає необхідною складовою соціальнокультурної реальності.

Прихильником схожих ідей був М. Шилер – німецький філософ та соціолог – освіта для нього була «...категорією буття, а не знання та переживання» [32]. Перефразовуючи його, можна стверджувати, що освіта є певним сукупним образом людського буття.

Для іншого класика німецької філософської ідеї – Г. Гегеля – освіта була невід'ємною частиною природи людини. Суспільство не може обійтись без освіти, адже вона немов би наскрізь проростає через його трансцендентне буття, матеріалізуючись у нових формах. Тобто вже тоді виформовувалось розуміння освіти як основоположного явища цивілізаційних трансформацій. Вона «виступає об'єктом і суб'єктом ... з одного боку, освіта є складовою кризових соціальних явищ і викликів, а з іншого – стає носієм змін, що продукують нову життєву реальність, нові соціальні стосунки, виступає механізмом відтворення й формування людського потенціалу» [16].

З виникненням елементів організованого суспільства з'являється потреба в системі освіти. Зі зародженням колективних форм організації людей з'являється потреба у функції відтворення напрацьованих норм, цінностей, навичок, знань, культури і передачі їх наступним поколінням. З часом виникали різноманітні освітні, педагогічні практики.

Можна припустити, що з їх розвитком виникає потреба і у функції управління освітою або ж в освітньому менеджменті. Звичайно, що тип цього управління залежить від багатьох факторів. Але де-факто, це є сполучною ланкою між системою освіти і системою суспільних відносин. Ми не будемо акцентувати уваги на педагогічних системах, типах освіти. Ці явища завжди привертали увагу науковців. Тоді ж як процеси управління, освітній менеджмент – явища набагато менш досліджені.

Українська система вищої освіти орієнтована на ринкову та особистісно-розвивальну стратегію розвитку. Вона в свою чергу якісно розвивається в умовах децентралізації та демократизації управління.

Заклад вищої освіти як соціальний інститут законодавчо несе відповідальність за якість послуги, яку він надає. В той же час він є ключовим суб'єктом управління, саме університет як структура є одним із міри здобутків країни на національному та міжнародному рівні.

Саме тому процес реформування сучасної системи вищої освіти має включати не лише структурні чи змістові зміни, але й значна увага має бути приділена удосконаленню системи управління.

Підсумовуючи напрацювання вітчизняного наукового доробку щодо вивчення освітньої політики дозволяє виокремити декілька авторів, які у своїх роботах досліджували освіту як об'єкт управління: Т. Боголіб, Т. Лукіна, П. Куделя, В. Луговий.

У межах сучасного педагогічного дискурсу також виокремлюються освітні площини наукових інтересів дослідників цієї проблематики, а саме: управління освітою й тенденції її централізації та децентралізації (Б. Вульфсон); особливості й тенденції розвитку державного управління вищою освітою в економічно розвинутих країнах світу(М. Болдуев); децентралізації державного управління освітою в умовах євроінтеграційних процесів (А. Мазак); порівняльні студії з управління професійною освітою у зарубіжних країнах (Л. Петренко); організація та функціонування

моніторингу вищої освіти в державному управлінні як інструмент реалізації ефективного державного управління цією сферою (Н. Максимчук). М. Бойченко, Н. Голубкова та В. Лунячек здійснювали науковий аналіз управління освітою.

Для розуміння основних тенденцій освітнього менеджменту першочергово потрібно дефініціювати поняття «управління вищою освітою». Ми будемо відштовхуватись від близького для нас поняття «державне управління».

Державне управління – це цілеспрямований організаційний та регулюючий вплив держави на стан і розвиток суспільних процесів з метою досягнення цілей та реалізації функцій держави [47]. Основний зміст управління системою ми можемо визначити як діяльність, спрямовану на створення педагогічних, соціальних, кадрових, правових, організаційних, матеріально-технічних та інших умов, які потрібні для нормального функціонування і розвитку галузі та реалізації її мети [36].

Особливі риси освітнього менеджменту першочергово визначаються особливістю самого предмету (суб'єкту управління), продукту праці (інформації про навчально-виховний процес), інструментів роботи (слово, мова) та результатів діяльності освітнього менеджера (його рівня освіченості, досвіду роботи тощо). Система державного управління в свою чергу включає в себе систему утворюючий фактор (визначені цілі держави у нормативно-правових актах), суб'єкти управління (керуючу систему), взаємодію (управлінську систему), а також систему суспільнот [36].

1.3. Вища освіта як системний об'єкт управління.

З огляду на всю складність, динамічність та різноманіття сучасного світу ми наголошуємо на системному підході до розуміння та аналізу цього

поняття. Так зазначає Президент Національної академії педагогічних наук України В. Кремень «освіта – це поле комплексних досліджень, міждисциплінарного підходу і системного аналізу, оскільки вона є «системним» об'єктом, як і системними є її основні проблемні ситуації» [29].

До того ж освіта є:

1. рушієм суспільного розвитку;
2. чинником соціальної стабільності;
3. чинником економічного добробуту країни.

У той самий час освіта є важливим соціальним інститутом, що у своїй цілісності виформовується як діяльність окремих індивідів, соціальних груп та всього суспільства загалом. Основним завданням цієї діяльності є цілеспрямований процес навчання та відповідне до нього виховання на користь загального блага. З початку свого становлення та розвитку освіта мала на меті навчити людину здоровому глузду, потрібним для держави знанням та відповідним цінностям. Відомий канадсько-американський популяризатор науки С. Пінкер писав про те, що саме освіта виводить людство зі стану незрілості, змушує відмовлятися від «лінивого й малодушного» схиляння перед «релігійними та політичними авторитетами» [35].

Зазначені вище та інші цивілізаційні зміни вимагають постійного вдосконалення системи освіти:

1. пошуку ефективних шляхів підвищення якості освітніх послуг;
2. модернізації змісту освіти;
3. організація її відповідно до світових тенденцій і вимог ринку праці;
4. розвитку державно-громадської моделі управління з метою формування освіти, що забезпечує розвиток особистості, здатної на відповіді, адекватні викликам часу.

До того ж у більшості провідних країн світу вже давно утвердилося розуміння того, що освіта повинна займати одне із найбільш пріоритетних

місце у політиці держави. В стратегічній перспективі якісна освіта є гарантом незалежності, стабільності та національної безпеки нашої країни. Це питання набуває все більшої актуальності, особливо враховуючи інформаційний дискурс, у якому ми з вами зараз перебуваємо. Тому для нашої держави одним із стратегічних завдань є формування та розвиток демократичного, громадянського суспільства.

Основними тенденціями реформування вищої освіти у європейських країнах ми б виділили децентралізацію, високий рівень диверсифікованості рівнів управління, розвиток інституційних основ управління, коли більшість європейських країн при прийнятті управлінських, адміністративних рішень спираються на елементи міжвідомчого співробітництва, вони консультуються з різного роду неурядовими організаціями, підприємствами тощо. Коли мова йде про сферу вищої освіти як об'єкт управління на рівні держави, то тут варто виділити декілька ключових функцій:

1. Стратегічного планування (коли ми визначаємо пріоритети та основні напрямки розвитку сфери вищої освіти);
2. Регулятивна (включає в себе формування регуляторів впливу на діяльність закладів вищої освіти, а також передбачає стимуляцію процесів в тому напрямку, який визначає держава та суспільство);
3. Нормативна (за допомогою законів, законодавчих актів визначаються певні правила, а також не менш важливо тут те, що здійснюється моніторинг та виставляється оцінки втілення цілей у практичну площину);
4. Соціальна (держава виступає соціальним гарантом та захисником всіх суспільних верств щодо отримання на надання освітніх послуг);
5. Контролююча (обов'язково має бути арбітр, який би стежив за дотриманням та виконанням правових норм та законів).

За визначанням Ю. Заячук «європейська реформа в галузі управління вищою освітою і освітнього менеджменту, паралельно з Болонською реформою як реформою структурною, становить величезне значення для подальшого розвитку європейської вищої освіти» [12].

Більше того, професор Гумбольдтського університету д-р А. Волтер метафорично означив цю реформу як «тиху» революцію у вищій освіті [12].

У цьому процесі відбулась зміна основних гравців та координаційних сил у системі вищої освіти. Якщо на перших етапах саме роль держави та академічної спільноти була провідною, то зараз більше повноважень на себе перебрали нові «актори» – ринкові структури та університетський менеджмент. У зв'язку зі стрімким суспільним розвитком саме менеджмент та ефективне локальне управління перетворилися на провідні чинники впливу вже у міжнародній площині. Ю. Заячук також робить акцент на розподілі влади між адміністративним та академічним компонентом менеджменту [12].

ВИСНОВОК

В даному розділі було розглянуто теоретичний аспект сучасної європейської реформи в галузі освітнього менеджменту, було проаналізовано основний понятійно-категорійний апарат нашого дослідження, що є основною будь-якого наукового пошуку. З основного було дефініційовано феномен «освіти», «освітнього менеджменту», «менеджмент», «управління закладом освіти».

Важливою складовою для аналізу в нашій роботі також стала законодавча база, яка стосується освітніх реформ. Взагалі з набуттям чинності нового Закону України «Про освіту» поставило перед української системою вищої освіти певний виклик. Адже в короткий проміжок часу потрібно перебудувати зміст процесу освіти у вищій школі, потрібно було знайти нові підходи та концепції щодо частини управлінської складової.

Цей процес пов'язаний не лише з появою нових законодавчих і нормативних документів, але і з принциповим переверот у погляді на економічні відносини в нашому суспільстві, світогляді людей, їх цінностям та орієнтаціям.

В останні роки ми спостерігаємо формування та трансформацію бачення ролі управління у вищій школі, все більше усвідомлюється оновлення завдань, що стоїть перед освітнім менеджментом відповідно до тих вимог, яким має відповідати ліберальне суспільство з динамічною ринковою економікою.

РОЗДІЛ 2. ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В РАМКАХ РЕФОРМИ ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ: ДОСВІД УКРАЇНИ

2.1. Демократизація освітнього процесу в контексті нових принципів освітньої політики: нова структура освітнього менеджменту та її законодавча база

Демократичні перетворення – ключова необхідність у процесі реалізації проєвропейського вибору нашого суспільства у всіх галузях його життєдіяльності. Звичайно, що результативність такого процесу більшою мірою залежить від того, яким чином ці процеси проходять у кожній галузі, який внутрішній вибір зробить кожен громадянин цієї держави. Не менш важливо також те, щоб кожен усвідомив, що таке демократія як інститут і які її основні принципи.

Для того, щоб цей політичний режим існував він потребує позитивних здобутків. З точки зору теорії політичних систем, успіх демократії – це задоволення більшої кількості людей, ніж конкурентна форма управління, економічне піднесення країни тощо.

Для політологів та істориків демократична дихотомія – це про тип державного устрою та систему врядування, що в свою чергу складається з низки компонентів:

1. законодавча гілка;
2. виконавча гілка;
3. судова гілка;
4. засоби масової інформації, яких часто називають четвертою владою;
5. система освіти.

Остання становить ключове значення з точки зору нашого дослідження. Варто розуміти, що як система – всі ці складові впливають один на одну, на суспільство загалом. До того ж у кожній підсистемі своя окрема важлива функція:

1. Законодавча гілка створює для суспільства певні невидимі нормативні рамки демократизації;
2. Виконавча у свою чергу допомагає слідкувати за тим, щоб суспільство функціонувало у рамках цих законів;
3. Судова – це аванпост поваги до законів;
4. Засоби масової інформації – це не лише джерело для черпання інформації, а й один із способів впливу на думку громадськості.

Першочергово ми розуміємо, що всі ці функції виконують люди, які перед тим як прийти на ту чи іншу посаду здобули освіту в навчальному закладі. З цієї точки зору саме навчальні заклади є першою ланкою у формуванні демократичного мислення майбутніх членів нашого суспільства.

Створення незалежної демократичної держави на засадах національного відродження, прав людини, складні процеси сучасного суспільного розвитку, радикальної перебудови політичної, соціально-економічної та духовної сфер життя в Україні вимагають особливої уваги до освіти, її засад, до створення адекватних умов для її розвитку у відповідності загальним тенденціям демократизації усіх сфер суспільного життя [17].

Отож, освіта – це фундамент інтелектуально та духовно здорового суспільства, це запорука його соціальної та економічної стабільності. Абсолютна більшість економічно розвинених європейських країн зрозуміли, що розбудовуючи та інвестуючи в освітню сферу, держава таким чином гарантує собі краще майбутнє. Основу нації теж формує освіта.

Ми можемо констатувати те, що принципи на яких базується українська система вищої освіти, це:

1. Гуманізм;
2. Демократизм;
3. Національна свідомість;
4. Толерантність та взаємоповага.

За таких умов все більше актуалізується важливість дослідження питання демократизації освіти та життя суспільства на всіх його рівнях. Весь цей процес починається зі свідомого громадянина, як він усвідомлює принципи демократії та роботу демократичних інститутів. Основа такого громадянина закладається в закладах освіти.

Щодо документального підтвердження цих тенденцій, то у перших рядках «Державної національної програми «Освіта. Україна XXI століття» (1992 р.) читаємо: «З перетворенням України в самостійну державу освіта стала власною справою українського народу... Динамізм, притаманний сучасній цивілізації, зростання соціальної ролі особистості, гуманізація та демократизація суспільства, інтелектуалізація праці, швидка зміна техніки і технологій в усьому світі – все це потребує створення таких умов, за яких народ України став би нацією, що постійно навчається [17].

Не можна в контексті цього не згадати про наріжний камінь процесу демократизації освітнього процесу – «Закону про освіту», «Державної національної програми «Освіта. Україна XXI століття»» (1992 року). Згідно з якими справи освіти перейшли до народних мас. Це визначальний момент декократичних перетворень будь-якої суспільної системи. Крім того варто зазначити, що в такий турбулентний час найдзичайно правильним було обрати стратегію на демократичний розвиток саме в контексті реалізації політичної ідеології українського державотворення. Ми вважаємо, що без цього просто не можна створити національну систему вищої освіти. Це створює відчуття єдності в середині суспільства, його взаєморозуміння і взаємопідтримки. Наслідки цього ми побачили 24 лютого і є свідками цього процесу до сьогодні. Водночас справа ускладнюється тим, що власне процес демократизації навчання і освіти в навчальних закладах різних рівнів є в свою чергу складним і неоднозначним у своїх практичних виявах в кожному окремому випадку.

Ключовим на шляху демократизації освіти є постійне вдосконалення методів, прийомів, підходів до навчання та навчального процесу. Тільки та навчальна система є демократичною, в якій навчальний процес побудований на засадах гуманізму, поваги до особистості та принципу суб'єкт-суб'єктних відносин.

Щодо зміни в самій структурі освіти, то тут мають відбутися основоположні зміни в системі підпорядкування, навчальних програмах, планах тощо. Весь зміст в тому, щоб забезпечити кожного суб'єкта навчального процесу якнайширшою для нього можливістю вибору.

Ми б виділили низку характеристик, що є визначальними для демократичної освітньої системи:

- ✓ автономізація освітніх установ, ліквідація існуючої в країні монополії на освіту та перехід до суспільно-державної системи, де особистість, суспільство і держава є рівними партнерами;

- ✓ децентралізація управління освітою, чітке розмежування між центром, регіональними та місцевими органами управління з максимальною передачею на місця функцій управління;

- ✓ участь місцевої влади і місцевої громадськості як в управлінні освітою через відповідні місцеві органи, так і безпосередньо в діяльності освітніх закладів, залучення додаткових місцевих ресурсів для їх розвитку, збудженні інтересу до проблеми освіти в місцевій спільності;

- ✓ самостійність освіти у виборі стратегії свого розвитку, цілей, змісту, організації та методів роботи, їх юридична, фінансова та економічна самостійність;

- ✓ доступність освіти для всіх, незалежно від соціального положення, полу, расової, національної, релігійної приналежності;

- ✓ відкритість системи;

- ✓ право батьків та учнів на вибір школи, форми та профілю освіти, на навчання в недержавних загальноосвітніх закладах, на домашню освіту,

на прискорену освіту за індивідуальними планами й програмами, на участь в управлінні загальноосвітнім закладом;

✓ право педагогів на творчість, на власний педагогічний почерк, на свободу вибору педагогічних концепцій, технологій, підручників і навчальних посібників, методів оцінювання навчальної діяльності учнів, на участь в управлінні загальноосвітнім закладом [17].

Підсумовуючи вищесказане, ми можемо зробити висновок, що процес демократизації освіти має бути логічним і цілісним. У ньому можна виділити три основні складі.

Першою є соціально-політична, що означає «збереження демократичної орієнтації соціально-політичного розвитку держави та суспільства, а також у юридичному та фактичному визнанні пріоритетної ролі системи освіти в ієрархії соціальних інститутів» [17].

Наступна складова це соціально-педагогічна. Її основна функція – створення відповідних механізмів впливу суспільства на заклад вищої освіти і навпаки. Аби досягнути демократизації системи на всіх її рівнях управління.

Останню складову ми вже частково описали – це педагогічна. Маємо на увазі саме суб`єкт- суб`єктні відносини між учасниками освітнього процесу, рівність усіх громадян у праві на одержання освіти, доступність якісної освіти, побудова змісту освіти на основі загальнолюдських цінностей, демократичних принципів.

Застосування і впровадження в практику цих основних складових повинна створити умови для становлення свідомого громадянина.

Отже, демократизацію освіти можна визначити як цілісний процес, що забезпечує реалізацію сутнісних характеристик соціально-політичного, соціально-педагогічного та власне педагогічного контекстів і сприяє досягненню головної мети демократичного суспільства – становлення вільної особистості [17].

Важливо також детальніше розглянути нові принципи освітньої політики. Відповідно до статті 6 Закону України «Про освіту» освітня політика в нашій країні ґрунтується на засадах орієнтації досягнення національною системою вищої освіти світового рівня, відновлення її самобутності та унікальності національного характеру, трансформація змісту і форми методів викладання у закладах вищої освіти та покращення інтелектуального потенціалу країни.

Тезово характеризуємо їх наступним чином:

1. Освітні послуги у всіх своїх формах і типах доступні для кожного громадянина. Відповідно до цієї ідеї кожен індивід може самостійно вибрати на певних умовах будь-який вищий навчальний заклад. Також цей принцип передбачає можливість безкоштовного навчання в державному навчальному закладі, а також можливості отримання стипендії студентами, які навчаються за державним замовленням.

2. Створення рівних умов для кожного учасника освітнього процесу, аби в цьому середовищі вони вільного могли розвивати свої здібності та таланти. Реалізація цього компоненту на практиці в закладі вищої освіти означає, що студент вивчає дисципліни, які формують у нього професійні знання як майбутнього фахівця в тій чи іншій галузі. Але також є дисципліни вільного вибору і ті, що всебічно розвивають його як цілісну особистість.

Міністерство освіти і науки України з 2007 року почало впроваджувати систематизовано широкий спектр мір аби надати рівний доступ всім випускникам до вищої освіти. Реалізація цих заходів має відбуватися за трьома напрямками:

1. Розширення доступу молоді до здобуття вищої освіти;
2. Забезпечення об'єктивності, відкритості, прозорості, демократичності при проведенні вступних випробувань та зарахуванні

абітурієнтів, зокрема за рахунок масового запровадження незалежного оцінювання знань випускників загальноосвітніх закладів освіти,

3. Активної участі громадськості у реалізації контрольних функцій процесу вступу до закладу вищої освіти.

Наступний принцип освітньої політики – гуманізація та демократизація освітнього процесу, становлення загальнолюдських духовних цінностей вище над іншими. Процес навчання в університеті має бути орієнтований на зміцнення єдності між людиною, державою і суспільством.

Крім того важливо зазначити, що і викладачі, і студенти є повноправними суб'єктами навчального процесу в закладі вищої освіти, відповідно до цього вони мають повне право впливати на процес прийняття рішення у вищій школі тощо.

Гуманізація освіти – це орієнтація освітньої системи на розвиток і становлення відносин взаємної поваги студентів і викладачів, які ґрунтуються на повазі прав кожного, збереженні їх почуття власної гідності і розвитку особистісного потенціалу [16].

До того ж, при впровадженні цього принципу в реальність потрібно звертати увагу на світові тенденції в освітній сфері. Наприклад, новий тренд, який останнім часом почав активно ширитися простором вищої освіти в світі – це надання університетам більшої автономії. Розвиток академічних свобод – це загальносвітовий тренд, що формує ґрунт для педагогічних інновацій та міжнародної співпраці, стимулювання студентської мобільності тощо.

В новій реальності нашої держави також важливо не забувати про підтримку зв'язку освіти з національною історією, традицією та культурою. Повною мірою реалізація цього принципу забезпечує спрямованість національного виховання, поваги до традицій і культури твого народу тощо.

Підкреслимо, що у Національній доктрині розвитку освіти зазначається: «Освіта має гуманістичний характер і ґрунтується на культурно-історичних цінностях українського народу, його традиціях і духовності» [1].

Важливо також, щоб процес навчання був органічно інтегрований з науковою і практичною діяльністю. Для студента як споживача освітньої послуги важливо, щоб була чітко виражена практична спрямованість процесу навчання. Відповідно до цих запитів заклад вищої освіти повинен забезпечувати використання новітніх інформаційних, педагогічних та комунікативних технологій.

Навчальні плани ЗВО передбачають теоретичну та практичну підготовку студентів, проведення різноманітних видів практики на виробництві, що має на меті формування у випускника системи науково-професійних знань і практичних умінь та навичок [3].

Крім того, важливим принципом освітньої політики є те, що вітчизняна система вищої освіти не може бути відірвана від інших країн, тобто має бути певний взаємозв'язок. Це допоможе нашій системі вищої освіти відповідати світовому рівню.

Україна давно визначила свої орієнтири щодо входження в науковий та освітній освітній простір. В цьому орієнтиром для нас є Болонська декларація, адже модернізація освітньої сфери в нашій країні здійснюється у контексті саме європейських вимог. 4 березня 2008 року в Брюсселі (Бельгія) Україна стала повноважним урядовим членом Європейського реєстру забезпечення якості (EQAR). Це надзвичайно важливе досягнення нашої держави в орієнтації на забезпечення якості вищої освіти європейського рівня.

В такому глобалізованому світі жодна система не може успішно функціонувати без використання надбань світових. Це стосується і освіти також, бо одним із основних завдань вищої школи була участь у науково-

технічному діалозі, що координували саме учасники Болонського процесу. Ще не варто залишати поза увагою розвиток трансрегіонального співробітництва, адже саме воно сприяє поступальному розвитку держав учасниць цього процесу у всіх спектрах, як соціально-економічному, так й інтелектуальному.

Співробітництво незмінна річ сучасного світу. Коли ми говорим про певну кооперацію в освітній сфері, то швидше за все маємо на увазі обмін науковою інформацією, доробками, певна уніфікація, що спрощувала процес академічної мобільності, співпрацю між навчальними закладами, це б удосконалювало систему вищої освіти загалом.

Найважливішу роль на теперішньому етапі взаємозв'язку українського освітнього простору зі світовим відіграють саме масштабні міжнародні програми. До них ми можемо віднести :

1. ЕРАЗМУС, мета якої полягає у тому, щоб забезпечити мобільність студентів Європи (так, наприклад, в межах програми до 10% студентів повинні пройти навчання у вищій школі іншої європейської країни).

2. ЛІНГВА – програма підвищення ефективності вивчення іноземних мов, розпочинаючи з початкових класів.

3. ЕВРІКА, завдання програми полягає у тому, щоб здійснити координацію досліджень в країнах Східної Європи. Незважаючи на досить повільну реінтеграцію, країни Східної Європи і СНД зберігають деякі загальні елементи інфраструктури освіти, які можуть використовуватися в інтеграційних процесах різного рівня і масштабу.

4. ЕСПРПГ – проект, орієнтований на об'єднання зусиль європейських університетів, науково-дослідних установ у створенні нових інформаційних технологій.

5. ТЕМПУС – загальноєвропейська програма, орієнтована на розвиток мобільності університетської освіти.

6. ІРІС – система проектів, спрямованих на розширення можливостей професійної освіти жінок.

У свій час ще Цицерон писав про те, що світовий організм є неперервним цілим. Екстраполюючи це висловлювання на світовий освітній простір, ми можемо створеджувати, що у ХХІ столітті це вже ціла мета-система, яка зберігаючи унікальність своїх елементів (національних систем вищої освіти) демонструє нам декілька глобальних тенденцій.

Навіть стрімкий розвиток системи дистанційної освіти є наслідком глобалізаційних процесів. Завданням цього тренду є надання можливості отримати освіту ширшому спектру людей.

Крім того відбувається розростання ринку освітніх послуг, що безпосередньо проявляється у наступних ознаках:

1. Розширення мережі закладів вищої освіти і демократизація соціального складу студентської молоді.
2. У галузі управління освітою відбувається пошук компромісу між жорсткою централізацією і повною автономією вищих навчальних закладів.
3. Постійне оновлення і корекція освітніх програм і навчальних планів, викликані динамікою соціально-економічних чинників.

У більшості розвинених країн освіта стає пріоритетним об'єктом фінансування. Крім того система освіти має бути гнучкою та прогнозовою в контексті реагування на запити суспільства, навіть випереджувати їх. Цей принцип також включає в себе варіативність та безпервне оновлення вищої школи. «Одним з головних завдань модернізації системи вищої освіти має стати чітке прогнозування потреб суспільства на підготовку фахівців, усунення структурних невідповідностей між потребами економіки та структурою підготовки і перепідготовки фахівців» [1].

В контексті цього важливо також брати до уваги попит на ринку праці на тих чи інших спеціалістів. Розвинені країни світу давно взяли це за звичку, до прикладу країни індо-китайського регіону сильно відчувають

дефіцит кваліфікованих інженерів і відповідно до цього корегують державне замовлення на ці спеціальності у закладах вищої освіти. У той же час в нашій державі ми стаємо свідками того, що випускники вищої школи не можуть знайти своє місце на ринку праці, бо їх професії не мають відповідного попиту або просто їх рівень кваліфікації не задовольняє роботодавців.

Беручи до уваги вищезгадане є дійсно потреба у якісних моніторингових дослідженнях реальних соціальних потреб для прогнозування державного замовлення.

Ще одним новим принципом освітньої політики є безперервність та різноманітність освітньої системи. Тут за основу взяли відомий принцип «навчання протягом життя», що є основним компонентом європейської системи вищої освіти.

Наразі суспільство, наука, економіка потребують мобільних, постійно оновлювальних знань, тому стратегія навчання протягом усього життя постає поряд із проблемою конкурентоспроможності. Ці функції може забезпечувати самостійне навчання і самоосвіта з метою забезпечення високої якості життя, а також післядипломна освіта. Біля 40% населення країн Європи активного віку (24-65 років) бере участь в освітніх програмах, що стимулюється наданням субсидій, грантів, компенсацією (до 50%) плати за навчання [4].

Через це одним із ключових завдань закладу вищої освіти у цьому процесі є сформувати у студентів вміння до самонавчання, що є ґрунтом для неперервної освіти. Д. І. Писарєв вдало підкреслив суть і значення саме самоосвіти в особистісному контексті: «Хто дорожить життям думки, той знає дуже добре, що справжня освіта є тільки самоосвіта і що вона розпочинається тільки з тієї хвилини, коли людина, розпорощавшись назавжди зі всіма школами, стає повним господарем свого часу і своїх занять» [16].

У нашій дослідницькій роботі ми значну увагу звертаємо також на автономізацію університетів. Це прямий наслідок принципу поєднання державного управління і громадського самоврядування цієї системи. Функції управління мають бути оптимально розподілені між державою та університетом, зі збереженням університетської автономії. Під час аналізу процесу демократизації ми вже звертали увагу на цю проблему. Це ще раз демонструє важливість децентралізації для будь якої системи. На місці завжди знають краще, тому локальні одиниці мають мати вплив на прийняття рішень.

Останній принцип який ми ще згадаємо це наступність і єдність системи вищої освіти в Україні. Він втілюється у внутрішній єдності структури освіти та відповідності їх ступеням та етапам освітнього процесу. Відповідно до Болонського процесу тут маєтись на увазі саме застосування чітких та зрозумілих схем, етапів у підготовці майбутнього спеціаліста. Аби він у майбутньому мав вільний доступ до світового ринку праці. Як основна та пануюча модель зараз – це «бакалавр-магістр». Ця схема забезпечує послідовність та уніфікованість у академічному плані та відкриває шляхи для подальшої реалізації магістра в науковій сфері.

Імплементация цих ключових принципів побудови системи вищої освіти в нашій країні має підвищити її імідж .

Ю. Д. Заячук систематизувала компоненти нового типу менеджменту і управління вищим навчальним закладом і звела їх до ключових елементів, а саме:

1. Обмеження впливу держави до відповідальності лише за формування стратегічних цілей;
2. Велика конкуренція між інституціями;
3. Високий рівень інституційної автономії у фінансових, організаційних і кадрових справах, постійна оцінка й акредитація;
4. Відкритість до моніторингу;

5. Робота щодо здобуття міжнародних грантів, гнучкість оплати працівників [12].

Варто також звернути увагу на те, що виокремлюються нові аспекти освітнього менеджменту в рамках зміни та трансформації управлінської структури вищого навчального закладу. До них належать:

1. Зміна ключових критеріїв визнання академічної успішності та наукових досягнень. Згідно з загальноприйнятими традиційними критеріями успішність вищого навчального закладу «вимірювалась» видатними публікаціями та академічну репутацію. Зараз же це успішність студентів та докторантів, кількість наукових статей, гранти, які вдалося здобути університету.

2. Система взаємозв'язків всередині університету між його керівними ланками на всіх рівнях, оновився тип управління. Університет став заключати так звані угоди зі своїм викладацьким складом, саме цей документ визначає коло обов'язків викладача як важливого учасника навчального процесу. Також Ю. Д. Заячук зазначає, що «створення нового типу управління спричинило включення у про-цес управління університетом «зовнішніх» осіб, у тому числі представників промисловості та бізнесу, а також значне зміцнення і професіоналізацію цен-тральної та факультетської керівної ланки університету й міру їх відповідальності у питаннях бюджету, реформування навчальної програми, оцінки якості тощо» [12].

3. Поява незалежних акредитаційних агенцій. Це спеціальні установи основною метою діяльності яких є оцінка та акредитація нових курсів, бакалаврських та магістерських програм.

Відповідно до Закону «Про вищу освіту», саме акредитація закладів вищої освіти має стати важливою сферою в процесі реформування. Успішна акредитаційна практика в європейських країнах та США базується на тому, що це є автономним від держави процесом. Ми можемо простежити це на

досвіді Ради акредитації вищої освіти (Council for Higher Education Accreditation – CHEA), найбільшої акредитаційної асоціації в Сполучених штатах. Крім того це приватна установа, що одночасно є національною (не варто ототожнювати це поняття із прекметником «державний»), що охоплює більше трьох тисяч закладів вищої освіти та очолюється колегією представників найбільш авторитетних університетів.

Особливість CHEA в тому, що вона акредитує не вищі навчальні заклади чи програми, а акредитаційні організації або агенції. Ці агенції виникли як свого роду посередники, функція яких – забезпечення колегіального визнання авторитету того чи іншого ВНЗ з боку інших авторитетних ВНЗ. Визнання університетами авторитету акредитаційних агенцій не менш важливе, ніж визнання цими агенціями університетів. За словами президента CHEA Джудіт Ітон, «акредитаційні організації в США здобувають свою легітимність саме від коледжів, університетів і програм, які акредитуються, але не від уряду» [25]. Людям, що не належать до цієї освітньої традиції, має бути важко зрозуміти, як можна здобувати легітимність від тих же організацій, які ти сам покликаний легітимізувати. Проте це можливо за умови децентралізованого підходу до акредитації і існування більш, ніж однієї агенції. [25].

2.2. Автономізація ЗВО як частина реалізації реформи в галузі освітнього менеджменту

Автономізація ЗВО стала засадничим принципом реформування вітчизняної системи вищої освіти. Тут важливо зазначити, що у цьому процесі виникло питання щодо визначення форм і меж автономізації закладів вищої освіти задля підтримки рівноваги між університетом та державним регулюванням освітнього процесу. Задля подолання цієї проблеми потрібно було знайти свого роду баланс, який би врегулював ці

аспекти, при цьому задовольняв запити суспільства і поєднував принципи ідеології вільного ринку та соціальної справедливості.

Доволі складний і суперечливий процес з точки зору концептуального розуміння та практичного впровадження, основа якого виформовувалась навколо ідеї автономії у академічних, організаційних, кадрових та фінансових питаннях [50]. До того ж, автономізація сприяла підвищенню рівня самоврядування та відповідальності щодо наукової діяльності, розробки і впровадження освітніх програм, адміністрування тощо. Ми б визначили саме цю складову реформи вищої освіти як одну із основних в питанні модернізації системи, адже здатність і можливість самостійно приймати рішення є запорукою конкурентоспроможності та ефективної діяльності ЗВО. В контексті ринкових механізмів ця реформа також сприяє мобільнішій реакції на запити з зовнішнього середовища від споживачів, корпоративних структур, що сприятиме не лише розвитку ЗВО, а й суспільства загалом. Тому так важливо детальніше вивчити та дослідити чотири основні виміри автономізації ЗВО.

Перший вимір – це академічна автономія, вона стосується питань визначенні змісту та структури освітніх програм, відповідальності університетів за забезпечення якості освітніх програм та ступенів, незалежність та самостійність учасників освітнього процесу в ході їхньої науково-педагогічної та творчої діяльності. Згідно з Законом України «Про вищу освіту», академічна автономія в запропонованому Європейською університетською асоціацією розумінні знаходить своє відображення у відповідних положеннях, а саме [12]:

1. Розробка правил прийому;
2. Самостійна розробка наукових та освітніх програм;
3. Видання власних дипломів за неакредитованими освітніми програмами.

Зміст організаційної автономії теж детально законодавчо роз'яснений, особливо в питаннях моделі університетського управління, адміністративних та академічних структур.

Це стосується:

1. Процедури обрання керівника закладу вищої освіти;
2. Можливості самостійного вирішення питання визначення академічної структури;
3. Заснування юридичних осіб та «збільшення зовнішніх представників у наглядових і вчених радах [15].

Третя складова цієї реформи – кадрова автономія. Згідно з законодавством, формально це найбільш розвинута частина реформи автономізації. Проте, практика часто йде в розріз із законодавчими нормами. Тому дослідники цієї проблематики відзначають, що відбувається неофіційна участь державних органів у кадрових рішеннях, а також через вплив уряду на керівні органи [40]. Тим не менш питання кадрової автономії закладу вищої освіти стосуються:

1. штатного розпису, визначення процедури прийняття на роботу науково-педагогічних кадрів, технічного персоналу, а також питання їх звільнення;
2. питання щодо оплати праці, окрім основних положень, що регулюються законодавством (існує можливість встановлювати доплати, надбавки, премії, але за рахунок власних надходжень).

Поряд із цим важливе місце займає фінансова автономія, це по-суті трансформація механізму взаємодії між закладом вищої освіти та державою. В ході цієї трансформації має відбуватися перетворення ЗВО на «економічно самостійні структури» [40]. У ключі цієї частини автономізації університет отримує бюджетне фінансування в межах держзамовлення за всіма видами витрат, але він має право «самостійно розпоряджатися як бюджетними, так і власними коштами, що отримані за надання платних

освітніх послуг і виконання наукових досліджень за господарськими договорами» [40]. Щодо характерних положень, то це:

1. типи держфінансування та їх порядок;
2. можливість самостійно розпоряджатися власним майном, будівлями тощо;
3. кошти університету, отримані за різноманітні освітні послуги не можуть бути вилучені, до того ж університет самостійно керує цими надходженнями.

Проте автономізація сама по собі не може бути самоціллю реформування системи. Це крок, що має наблизити українську систему вищої освіти до підвищення конкурентоспроможності наших фахівців на світовому ринку праці, більшій задоволеності учасників освітнього середовища, інтеграцію нашої освітньої системи в європейський та світовий простір. Це в свою чергу сприяє поступальному і сталому розвитку суспільства та держави в цілому. Тому за своєю формою і змістом автономізація українських університетів мала сприяти вирішенню великої кількості системних проблем.

Для того, щоб проаналізувати результати цієї реформи у контексті змін університетського середовища нами було проведено онлайн опитування «Впровадження автономії закладу вищої освіти як частина демократизації освітнього процесу».

Учасниками нашого дослідження стали студенти закладів вищої освіти, як безпосередні учасники навчального процесу. За результатами опитування, лише 21,7% опитаних респондентів вважають, що автономізація їх університетів призвела до позитивних змін, а 47,8% зазначили, що не можуть впевнено говорити ні про позитивні, ні про негативні зміни.

З однієї сторони, це може свідчити про недостатню інформованість студентства щодо цих питань або ж вони дійсно не відчують позитивної

динаміки у системних трансформаціях університетського середовища. Ми схилиємось до першого варіанту, адже на питання «Чи знаєте Ви у чому полягає зміст ідеї автономізації закладу вищої освіти?» 60,9% опитаних респондентів зазначили, що проінформовані про це лише частково, а 13% не знають про це взагалі. 26,1% студентів, що взяли участь в опитуванні зазначили, що знають в чому полягає зміст університетської самостійності.

Ця цифра корелює із кількістю респондентів, що вбачають позитивні зміни у впровадженні цієї реформи. Хоча це питання потребує подальшого наукового дослідження.

Але все ж реформування української системи вищої освіти напряму пов'язане із глобальними викликами та загрозами світового освітнього середовища. Тому значення автономізації ЗВО таке важливе, вона надала університетам нові можливості. Звичайно, це доволі поступальні зміни, які потребують часу, ефективного менеджменту та зацікавленості у цьому всіх учасників освітнього процесу. Але за допомогою маленьких кроків відбувається підвищення якості вищої освіти, рівня кваліфікації та конкурентоспроможності фахівця.

Отримані нами результати опитування свідчать про певну специфіку цього процесу, яка супроводжується нерозумінням та недовірою зі сторони студентської спільноти. Можливо, це пов'язане з тим, що не у всіх до кінця сформувалося розуміння того, що університет «продає» студентам певну освітню послугу, яка має відповідати вимогам і бути якісною.

У наше опитування також був включений блок запитань про взаємовідносини всередині закладу вищого університету та чи відчують студенти певні зміни ц них. До прикладу – «Чи відчуваєте Ви більшу демократизацію взаємовідносин між студентом та університетом?». Більшість учасників опитування вважають, що відчувають ці зміни, хоча 30,4% складно однозначно відповісти на це питання.

До речі, навколо цього питання і досі існують суперечності між утилітарною та ліберальною парадигмою щодо цього процесу. На практиці, це можна спостерігати і в університетському середовищі, де протистоять ліберальні ідеї класичної, фундаментальної освіти з абсолютною цінністю знання як такого, не завжди звертаючи увагу на практичну сторону та утилітарна парадигма, що навпаки наголошує на тому, що освіта це послуга, яка має задовольняти потреби її споживачів. Тут йде орієнтація на ринок праці та комерційну складову, яка стала домінуючою. Щоправда, на питання «Чи збираєтесь Ви у майбутньому працювати за фахом?» 17,4 % респондентів відповіли, що ні, а 26,1 % було складно відповісти.

Це теж своєрідний індикатор націленості університетської освіти на ринок праці, що не повністю відповідає очікуванням студентів. Контрольним запитанням аби зрозуміти подальшу спрямованість студентів на ринок праці було питання «Чи вважаєте Ви, що якість отримання вами освітніх послуг в університеті допоможе Вам в майбутньому працювати за фахом?» Тут опитувані студенти відповіли у схожому співвідношенні до попереднього питання. 56,6 % оптимістично налаштовані та вважають, що якість і актуальність тих вмінь, знань і навичок, які вони здобувають у закладі вищої освіти дійсно допоможе їм у майбутньому працювати за фахом. 13% відповіли, що ні та 30,4 % було важко однозначно відповісти на це питання.

Інші питання стосувалися змін внутрішньо університетського середовища, студентського самоврядування, академічної мобільності та залученості студентів до акредитації освітніх програм. Але в ході опитування простежилася цікава кореляція між попереднім питанням та питанням «Якщо б Вам знову довелось вирішувати питання вступу до ЗВО, то чи обрали б Ви знову Ваш?». Проаналізувавши отримані відповіді можна зробити висновок про високий показник саме позитивних аргументів.

Один із респондентів зазначив, що «ЛНУ імені Івана Франка один з найкращих закладів освіти в Україні, та якість освіти мене повністю задовільняє». Ось ще декілька цитат з відповідей респондентів для загального розуміння трендів та тенденцій :

«Швидше для галочки, ніж для отримання знань»

«Так, він доволі високий в рейтингу»

«...звісно обрала б, адже мені подобається мій факультет та спеціалізація. За допомогою свого ЗВО я познайомилась з багатьма людьми та маю змогу бути членом різних студентських організацій»

«Так, адже НУ ЛП це найраший заклад в області, навіть кращий за ЛНУ»

«Обрала це й ж університет, але тільки спеціальність «Політологія»»

«Так. Обрала ЛНУ на бакалавраті, обрала на магістратурі і планую обрати для аспірантури».

Тобто такий індикатор як повторний вибір університету свідчить про відносно високий рівень задоволеності студентів університетським життям взагалі та освітньою послугою як такою.

Як висновок, можна стверджувати, що автономізація закладів вищої освіти це необхідна константа для поступального розвитку українського суспільства, де конкурентоспроможний та самостійний університет став би своєрідною основою цього процесу і забезпечив різні сфери суспільного життя висококваліфікованими фахівцями.

Через процес реформування у сфері вищої освіти почалися процеси зі створення нового інноваційного освітнього простору, де відбулась б адаптація нашої системи вищої освіти та норм, стандартів та основних принципів Європейського простору вищої освіти та створення системи забезпечення її якості.

Зі своєї сторони можемо зазначити, що це доволі актуальна та важлива тема для нашої освітньої системи. Ми вже зазначали, що спостерігається

зміна освітньої парадигми, що «заснована на автономії навчальних закладів і компетентісного підходу до освітньої діяльності».

Повертаючись до питання автономії – більшість університетів відстоюють її ще з тих часів, коли така інституція з'явилась.

2.3. НАЗЯВО як ланка трансформації структури менеджменту закладу вищої освіти

Система забезпечення якості української системи вищої освіти перебуває на етапі свого становлення. І досі ми спостерігаємо наслідки радянського минулого нашої країни і в освітній сфері – коли контроль здійснювався адміністративно-командними методами. Це доволі справедливий метод тільки тоді, коли держава виступає основним споживачем освітньої послуги. Зараз ми вже давно відійшли від такого підходу і ця роль перейшла в основному до студента та працедавця.

Але все одно залишається велика перешкода – в нашій системі і досі залишається дуже багато елементів, що були частиною ще адміністративного управління радянських часів – формальні процедури, бюрократизація та жорстка процесуальність.

На противагу цьому європейський простір вищої освіти розвивався в умовах природнього відбору, коли безпосередньо споживач (студенти, роботодавець) ставили свої вимоги до цієї сфери. Можемо наочно подивитись на відмінності у формуванні української та європейської систем забезпечення якості.

рис.1

Але завдяки євроінтеграції наша система вищої освіти поступово приходить у відповідність до європейських норм.

Забезпечення якості вищої освіти є вимогою сучасності, ключовим принципом Болонської декларації та незаперечним пріоритетом для академічної спільноти і державної освітньої політики країн Європи та інших розвинених країн світу», – наголошено у «Стратегії Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) до 2022 р.» [24].

«Місія НАЗЯВО – стати каталізатором позитивних змін у вищій освіті та формування культури її якості» на засадах визначених ціннісних орієнтирів (партнерства, відповідальності, доброчесності, відкритості тощо), використовуючи «кращі світові практики при повазі до національної освітньої традиції» [24].

Наведемо приклад. Система акредитації Німеччини виформовувалась протягом тривалого періоду часу і процес її остаточного формування було закінчено приблизно в 2008 році. Вона організована за принципом децентралізації і включає такі типи акредитації:

1) акредитація навчальних програм;

2) інституціональна акредитація (акредитація внутрішніх систем якості). Акредитація навчальних програм і внутрішніх систем забезпечення якості в університетах (систем акредитації) проводиться акредитаційними агенціями, які, своєю чергою, мають отримати дозвіл на таку діяльність від Акредитаційної ради [27].

Щодо основної діяльності акредитаційних агенств – то це проведення акредитації, а також розробка власних підходів, інструкцій та критеріїв. В Німеччині офіційно діють та визнані Акредитаційною радою десять агенств, при чому по одному з них знаходяться в Швейцарії та Німеччині.

Агенція отримує право надавати знак якості будь-якій навчальній програмі після того, як сама пройде процес акредитації, який проводиться Акредитаційною радою на запит агенції на основі розроблених Акредитаційною радою Правил акредитації агенцій, які відповідають Стандартам і керівництвам для забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти. Агентство зобов'язується використовувати задані Акредитаційною радою Правила акредитації навчальних програм і для акредитації системи. Для проведення акредитації вищій навчальний заклад може самостійно обрати одну з десяти конкуруючих між собою агенцій. Для усунення загрози монополізації або обмеження вільного вибору агенцій і

для забезпечення високої прозорості ринку з огляду на результати та ціноутворення Акредитаційна рада зобов'язана забезпечувати справедливу конкуренцію між агенціями [27].

Щодо питання зовнішнього забезпечення якості в Україні, то вона основною мірою базується на діяльності НАЗЯВО. Якісна діяльність цієї структури та акредитованих нею установ забезпечується розробленням чітких процедур та критеріїв контролю якості, наявністю необхідних ресурсів, також важливу роль у цього процесі відіграє їх автономність та незалежність, але разом з тим існує певна підзвітність щодо прийняття рішень та діяльності. Ця агенція як важливий елемент у сфері управління вищої освіти має відігравати визначальне значення у створенні ефективної системи якості, розвитку ринку конкурентоспроможних освітніх послуг, запровадження здорової конкуренції між університетами. Звідченням цього є їх наступні повноваження:

1. надання пропозицій МОН щодо переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти;
2. проведення ліцензійної експертизи;
3. розроблення Положення про акредитацію освітніх програм;
4. розроблення критеріїв та оцінка якості освітньої діяльності ЗВО;
5. участь у розробленні методології та методики створення СВО і СОД, їх погодження;
6. акредитація освітніх програм;
7. інституційна акредитація закладів вищої освіти;
8. атестація наукових кадрів;
9. акредитація спеціалізованих вчених рад;
10. впровадження доброчесності в освітній та науковій діяльності [24].

До початку діяльності НАЗЯВО ці повноваження були покладені на МОН, що у відповідності до європейських стандартів де-факто означало

реальну відсутність зовнішнього забезпечення якості вищої освіти. А ефективна діяльність цієї агенції, виконання всіх поставлених завдань, імплементація розроблених нормативно-методичних, інформаційних, кадрових, аналітичних та організаційних заходів сприятиме кращому функціонуванню системи якості та дозволить українській вищій освіті піднятися до конкурентоспроможного європейського рівня.

2.4. Ринкові структури та їх вплив на освітній процес університету

В контексті ліберальної парадигми поняття «ринку» та «ринкових структур» завжди були популярними суспільними феноменами. Цей процес зумовлений поступовим переходом нашої країни до умов ринкової економіки та ринкових відносин. Це явище не оминуло й освітню сферу. Адже навчання, підготовка та розвиток людських ресурсів є одним із важливих факторів економічного добробуту країни. Тому виникла потреба в новій освітній політиці, яка б підштовхувала освітню систему та університети як її автономні одиниці до реагування на зміни у тому ж таки ринку праці.

Вплив ринкових структур на освітній процес – це явище, що актуалізувалося відносно нещодавно. Але стало новим впливом фактором у освітній сфері. Ми пояснюємо цей процес глибинною зміною парадигми і реформуванням освітньої політики. Бо університет має підготувати студента до життя в глобалізованому, демократичному суспільстві, де сам студент має бути активним його суб'єктом. У нашій теперішній реальності, ми утвердились в розумінні того, що без демократичних цінностей не можлива справжня свобода, самореалізація індивіда.

Ще одним важливим завданням сучасного університету є підготовка його випускників до життя в суспільстві знань. Ми часто помилково зводимо суть цього феномену лише до його інформаційної частини. Проте суть його значно глибша. Це доволі людино-центричний феномен, адже

ядром цього суспільства буде саме індивід, який навчиться вчитися протягом всього життя, бути гнучким, здатним самостійно діяти і приймати рішення, брати на себе відповідальність тощо. Для такої людини саме знання будуть основою всього, не самоціллю, а шляхом, який вона буде проходити протягом всього життя.

Іншим аспектом цього процесу є розвиток економіки знань. У рамках нової освітньої парадигми університети стали не тільки виробниками нових знань, але й певною підприємницькою структурою, «в якій наукова діяльність стає виробничою діяльністю на замовлення держави або приватного бізнесу» [28].

Університет поступово перетворюється на повноправного суб`єкта ринкових взаємовідносин. Інколи складається враження, що заклади вищої освіти починають функціонувати за так званим принципом «академічного капіталізму». З однієї сторони це підштовхує та стимулює зміни в управлінській структурі, змінюються функції, методи навчання та самозабезпечення. Діяльність закладів вищої освіти, а відповідно, й управління ними, все більше набуває корпоративного характеру. Зі зміною ролі закладу вищої освіти у багатьох країнах трансформується природа взаємовідносин із центральними органами влади. Державний контроль поступово дерегулюється [28].

Зі стратегічної точки зору управління закладу вищої освіти як суб`єктом ринку послуг варто розглядати як систему, що визначає свою конфігурацію і цільову орієнтацію залежно від змін зовнішнього середовища. З таких умов перехід до нової управлінської парадигми дозволить у нестабільному ринковому середовищі здійснювати ефективне управління, що особливо важливо для транзитивної економіки України [27].

Саме тому в наш час так важливо вміти керівництву, менеджерам вміти виявляти основні тенденції щодо потреб суспільства та ринку праці, вміти активно чинити на них вплив та відповідно своєчасно задовільняти їх

запити. Центр маркетингу та розвитку Львівського національного університету імені Івана Франка активно цим займається та забезпечує якісне представлення університету в інформаційному просторі.

Крім того потреби і запити можуть формуватись в силу суб`єктивних та об`єктивних причин. Розвиток і формування суспільних потреб відбувається під впливом закону їх підвищення, який керує споживачами будь-яких послуг. Частково це теж стосується потреб в освітніх послугах, які пропонують заклади вищої освіти аби задовільнити базові чи додаткові інтелектуальні потреби суспільства.

Деякі дослідники виділяють певні рівні задоволення потреб в освітніх послугах, що пропонують університети:

1. Мінімальний, який забезпечує виживання;
2. Нормальний, що дозволяє підтримувати в стейкхолдерах здатність ефективно працювати та розвиватись в професійному плані;
3. Статусний, коли задоволення потреб перетворюється вже спосіб самовираження або демонстрації свого соціального становища.

В економічній теорії процес формування та задоволення потреби чи суспільного запиту складається з умовних чотирьох основних етапів:

1. Виникнення потреби;
2. Розробка стратегії та пошук шляхів задоволення цієї потреби;
3. Визначення тактики своєї діяльності та поетапне здійснення дій;
4. Задоволення потреби та отримання винагороди.

Споживання цих освітніх послуг перебуває в прямій взаємозалежності зі законом зростання потреб. Адже запити людей завжди зростають у відповідності до суспільного розвитку. Коли ми спостерігаємо підвищення рівня життя та культурного рівня суспільства, піднесення їх соціальної активності – ми неодмінно станем свідками розвитку і зростанню їхніх потреб. Одні потреби в освітніх послугах виникають у ході освоєння нових

виробництв, інші – постають тоді, коли на ринок праці приходять нові професії [36].

Нова тенденція в європейських країн, яка можливо найближчим чином перейде і до нас – це «університет третього віку» – освітні послуги для людей похилого віку. Ми б назвали це доволі інноваційним та соціально важливим проектом, який спрямований на вирішення проблеми ролі людей похилого віку в соціально-економічному розвитку країн та їх участі в житті суспільства. Соціальні дослідження свідчать в різних країнах свідчать про зростання кількості людей похилого віку, які знаходяться в стані трудової активності. Зазвичай люди похилого віку погано адаптовані до сучасних тенденцій зовнішнього середовища, але одночасно вони мають юажання продовжувати робити свій внесок у соціальний розвиток [43]. Тому в принципі ці люди потребують певної соціальної адаптації до нових мінливих умов та допомоги, аби вони могли знайти собі нове місце в соціально-економічному житті країни. Саме цю проблему і покликані вирішити «університети третього віку».

Отож, ми можемо зробити висновок про те, що ринок освітніх послуг сильно впливає на функціонування університетів. А розвиток освітньої діяльності все більше і більше йде в напрямку індивідуалізації, де потреби людини стають ключовими під час планування розвитку закладу вищої освіти. Ми спостерігаємо новий споживчорієнтований підхід, коли спершу потрібно зрозуміти запит і потребу, що часто бувають приховані і не знаходяться на поверхні. Тут основне завдання університету як суб`єкта ринку – правильно визначити потреби суспільства і переконати його в тому, що він як заклад вищої освіти, здатний задовольнити їх.

Саме тому потреба в освітніх послугах це і є потреба в певних компетентностях, основна мета яких є задоволення нормальної життєдіяльності суспільства.

Ми стали звідками глобального процесу із трансформації та реформування управлінської системи у вищій школі на всіх рівнях. Попри те, що дефініція «управління» надзвичайно ємна за змістом, але в контексті вищої освіти це поняття завжди пов'язане із автономією, академічною свободою та інституційною відповідальністю закладу вищої освіти. Сьогодні в усьому світі автономність, колегіальність та транспарентність системи управління вищою освітою стали невід'ємними характеристиками системи освіти, які найефективніше функціонують [43].

Для розвитку цього процесу потрібна *тісна співпраця між бізнесом, державою та університетом*. Адже всі ці суб'єкти зацікавлені у виробництві знання як загального блага. Сучасні світові тенденції демонструють перехід до нової державної політики в сфері вищої освіти. Західні університети поступово відходять від традиційного прямого фінансування їх з боку держави до сприяння розвитку партнерських стосунків між вищою школою та бізнесом. Новий тип стосунків між університетами, бізнесом та державою дослідники назвали «потрійною спіраллю» (*«triple helix»*). Такий тип стосунків є характерним для країн з вільною ринковою економікою, в якій уряди використовують економічні стимули для сприяння розвитку університетсько-бізнесового партнерства з метою розв'язання соціальних проблем, що існують в суспільстві [43].

Конкуренція – вагомий фактор розвитку. Це стосується і ринку освітніх послуг. До цього висновку прийшли навіть у соціалістичному Китаї, де влада відмовилась від авторитарного контролю за закладами вищої освіти, «перетворившись із спонсора університетів на їх помічника у розвитку партнерських стосунків з бізнесом, спонукаючи їх до пошуку джерел фінансування у приватному секторі» [43].

Ми можемо стверджувати, що *диверсифікація джерел фінансування вищих навчальних закладів стимулює їх розвиток*. Адже якісна наукова діяльність потребує коштів, тому західні університети залучають до свого

бюджету не тільки державні кошти, але й ресурси різноманітних бізнес-корпорацій, приватних благодійників, грантів тощо. В сучасних умовах не всі розвинуті держави здатні в повній мірі самостійно забезпечити потреби університетської науки. Існують дані, згідно з якими «річний бюджет 30 кращих дослідницьких університетів США дорівнює 1,5 млрд \$» [43]. Збільшення фінансування університетів є ключем до успіху наукових досліджень, що в них проводяться. Це в свою чергу впливає на міжнародні рейтинги та репутацію університетів. Але це унікальний досвід США, де заклади вищої освіти отримують лише 10-20% у свій бюджет від держави, тоді ж як «джерелами решти надходжень є приватні донори, прибуткові дочірні підприємства, благодійні внески випускників, зростаюча платня за навчання студентів, рекрутування іноземних студентів, платня за навчання для яких є значно більшою, ніж для своїх» [43].

Ми не вважаємо, що скорочення державного фінансування закладів вищої освіти автоматично означатиме розвиток паралельної структури джерел наповнення бюджету. Адже це може стати загрозою створення умов для фундаментальних наук, які страждають найбільше від недостатнього фінансування. Різного типу ринкові структури більшою мірою зацікавлені у прикладних дослідженнях, що безпосередньо торкаються їх інтересів чи мають перспективу виходу на ринок, тоді ж як гуманітарні науки залишаються поза увагою.

Щодо проблеми українських реалій вищої освіти у контексті взаємодії з ринковими структурами, то тут ми можемо зазначити, що цей фактор сприяє *більшій автономізації університетів*. Адже проблема недостатнього бюджетного фінансування, зношеності матеріально-технічної бази та відсутності механізму оперативного реагування на виклики із зовнішнього середовища підштовхує до пошуків додаткових механізмів та структур, які б дозволили закладам вищої освіти розвиватись, підвищувати свою конкурентоспроможність, підвищувати свою фінансову самостійність. Хоча

і досі існує проблема жорсткого регулювання витрат коштів за джерелами їх надходження та надлишкової бюрократизації цього процесу, що ускладнює діяльність університету та створює зайві труднощі для роботи.

На нашу думку, саме фінансова автономія університетів створить фундамент для гармонійного поєднання публічних та приватних інтересів. Процес взаємодії ринкових структур та університетів досі на етапі активного становлення та розвитку, а ці процеси ускладнюють низка проблем, зокрема:

1. недосконалість законодавчої бази та велика кількість бюрократичних обмежень;

2. нестабільність економічної ситуації в нашій країні, особливо в теперішніх умовах;

3. частково невизначені пріоритети розвитку вищої освіти;

4. політична ситуація, повномасштабна війна в нашій країні, що змінює орієнтованість ринкових структур, потенційних благодійників на допомогу армії, що є зараз абсолютно доцільним;

5. значне зниження економічного потенціалу та спроможності ринкових структур через пандемію та війну в країні.

Попри недоліки та труднощі, з якими зіштовхнулася система вищої освіти України, нам варто формувати нову візію її розвитку для відновлення майбутнього нашої країни. Адже в такий складних умовах сфера освіти і далі продовжує відігравати особливу роль – вона формує та вдосконалює людський капітал – основний елемент інноваційного розвитку нашої держави.

ВИСНОВОК

Цей розділ покликаний продемонструвати, які трансформації принесла з собою реформа в галузі освітнього менеджменту та управління закладом вищої освіти та як це відобразилося на національному просторі

вищої освіти України. Для виконання цієї мети було обрано три основні структурні зміни з покроковим розкриттям їх суті.

Першим етапом у цьому процесі стало дослідження демократизації освітнього простору в контексті нових принципів освітньої політики. Підкреслимо, що процес демократизації освіти має бути логічним і цілісним. У ньому можна виділити три основні складові. Першою є соціально-політична, другою – соціально-педагогічна. Її основна функція – створення відповідних механізмів впливу суспільства на заклад вищої освіти і навпаки. Аби досягнути демократизації системи на всіх її рівнях управління. Остання складова – педагогічна. Маємо на увазі саме суб`єкт-суб`єктні відносини між учасниками освітнього процесу, рівність усіх громадян у праві на одержання освіти, доступність якісної освіти, побудова змісту освіти на основі загальнолюдських цінностей, демократичних принципів.

Наступна трансформаційна складова – автономізація ЗВО, один із найдинамічніших аспектів в галузі реформування освітнього менеджменту та управління закладом вищої освіти. Задля емпіричного підтвердження цього факту нами було проведене онлайн опитування серед студентів, результати якого продемонстровані в параграфі 2.2.

Також було досліджено діяльність НАЗЯВО і вплив ринкових структур на освітній процес.

РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ВПРОВАДЖЕННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ СКЛАДОВИХ НОВОГО ТИПУ МЕНЕДЖМЕНТУ

3.1. Процедура дослідження

Для того, щоб проаналізувати результати реформи в галузі освітнього менеджменту та управління закладом вищої освіти у контексті змін університетського середовища нами було проведено онлайн опитування, в якому взяло участь 86 респондентів.

Респондентами нашого дослідження стали студенти закладів вищої освіти, як безпосередні учасники освітнього процесу. Детально проаналізуємо результати і процедури даного емпіричного дослідження.

Дане емпіричне дослідження проводилось минулого року в період з листопада до грудня в рамках дослідження автономізації закладів вищої освіти в Україні. У сьогоднішніх кризових обставинах – його результати могли бути іншими.

Опитування складалося з 20 запитань як закритої, так і відкритої форми, що дозволило отримати кращий зворотній зв'язок від студентів. Важливо звернути увагу на те, що до опитування були залучені студенти різних університетів – як Львівського національного університету імені Івана Франка, так Національного Університету «Львівська Політехніка». Це дозволило уникнути однобокості у висновках щодо процесу реалізації та результатів реформ у закладах вищої освіти.

3.2. Результати дослідження

За результатами опитування, лише 21,7% опитаних респондентів вважають, що автономізація їх університетів призвела до позитивних змін, а 47, 8% зазначили, що не можуть впевнено говорити ні про позитивні, ні про негативні зміни.

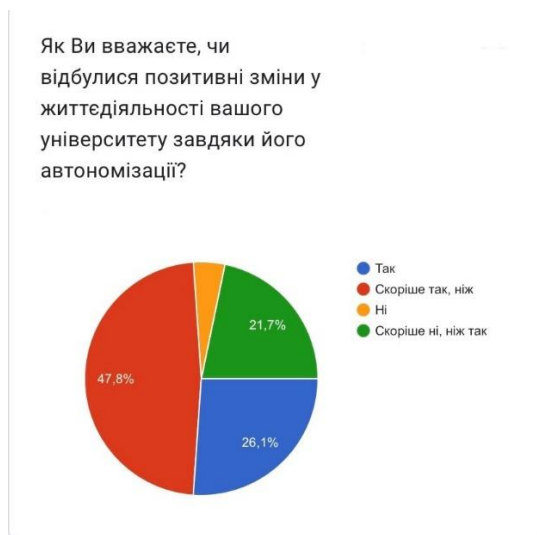

рис.2

З однієї сторони, це може свідчити про недостатню інформованість студентства щодо цих питань або ж вони дійсно не відчують позитивної динаміки у системних трансформаціях університетського середовища. Ми схилиємось до першого варіанту, адже на питання «Чи знаєте Ви у чому полягає зміст ідеї автономізації закладу вищої освіти?» 60,9% опитаних респондентів зазначили, що проінформовані про це лише частково, а 13% не знають про це взагалі. 26,1% студентів, що взяли участь в опитуванні зазначили, що знають в чому полягає зміст університетської самостійності.

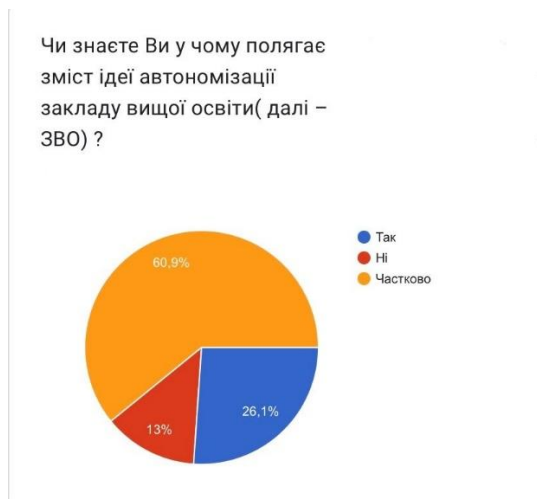

рис. 3

Ця цифра корелює із кількістю респондентів, що вбачають позитивні зміни у впровадженні цієї реформи. Хоча це питання потребує подальшого наукового дослідження.

Але все ж реформування української системи вищої освіти напряму пов'язане із глобальними викликами та загрозами світового освітнього середовища. Тому значення автономізації ЗВО таке важливе, вона надала університетам нові можливості. Звичайно, це доволі поступальні зміни, які потребують часу, ефективного менеджменту та зацікавленості у цьому всіх учасників освітнього процесу. Але за допомогою маленьких кроків відбувається підвищення якості вищої освіти, рівня кваліфікації та конкурентоспроможності фахівця.

Отримані нами результати опитування свідчать про певну специфіку цього процесу, яка супроводжується нерозумінням та недовірою зі сторони студентської спільноти. Можливо, це пов'язане з тим, що не у всіх до кінця сформувалося розуміння того, що університет «продає» студентам певну освітню послугу, яка має відповідати вимогам і бути якісною.

У наше опитування також був включений блок запитань про взаємовідносини всередині закладу вищого університету та чи відчують студенти певні зміни ц них. До прикладу – «Чи відчуваєте Ви більшу демократизацію взаємовідносин між студентом та університетом?». Результати можемо побачити на рис. 4

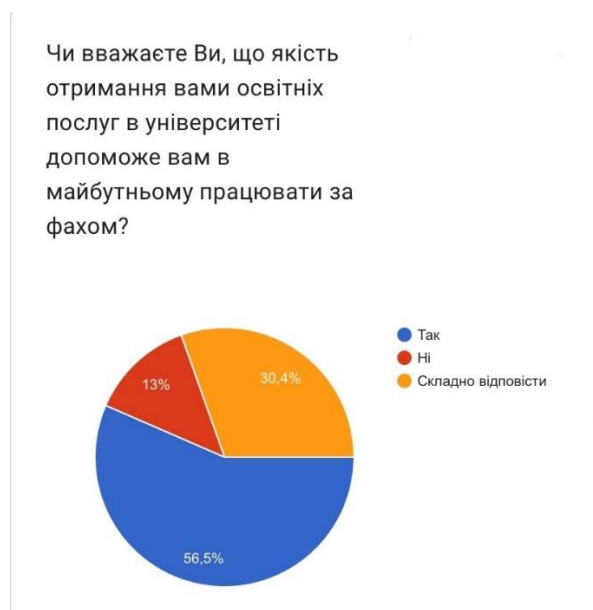

рис. 4

До речі, навколо цього питання і досі існують суперечності між утилітарною та ліберальною парадигмою щодо цього процесу. На практиці, це можна спостерігати і в університетському середовищі, де протистоять ліберальні ідеї класичної, фундаментальної освіти з абсолютною цінністю знання як такого, не завжди звертаючи увагу на практичну сторону та утилітарна парадигма, що навпаки наголошує на тому, що освіта це послуга, яка має задовольняти потреби її споживачів. Тут йде орієнтація на ринок праці та комерційну складову, яка стала домінуючою. Щоправда, на питання «Чи збираєтесь Ви у майбутньому працювати за фахом?» 17,4 % респондентів відповіли, що ні, а 26,1 % було складно відповісти.

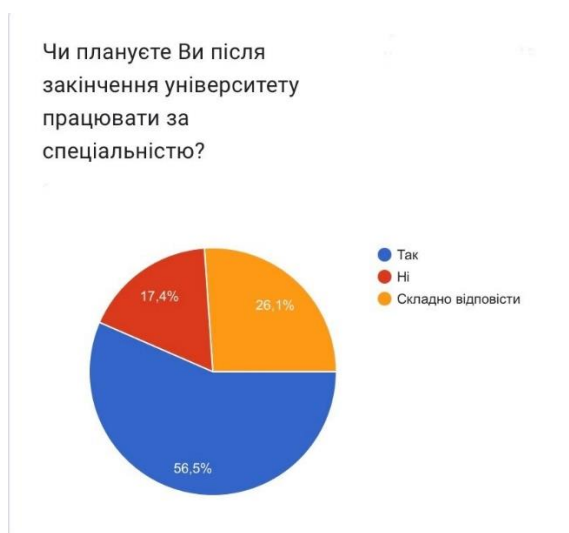

рис.5

Це теж своєрідний індикатор націленості університетської освіти на ринок праці, що не повністю відповідає очікуванням студентів. Контрольним запитанням аби зрозуміти подальшу спрямованість студентів на ринок праці було питання «Чи вважаєте Ви, що якість отримання вами освітніх послуг в університеті допоможе Вам в майбутньому працювати за фахом?» Тут опитувані студенти відповіли у схожому співвідношенні до попереднього питання. 56,6 % оптимістично налаштовані та вважають, що якість і актуальність тих вмінь, знань і навичок, які вони здобувають у закладі вищої освіти дійсно допоможе їм у майбутньому працювати за фахом. 13% відповіли, що ні та 30,4 % було важко однозначно відповісти на це питання.

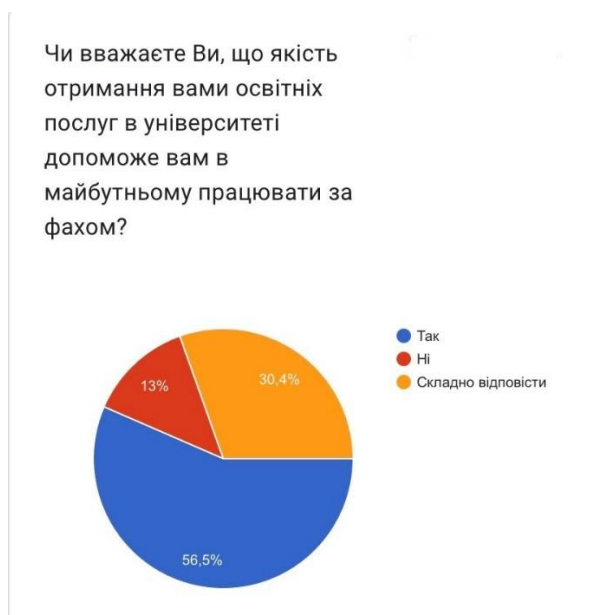

рис.6

Інші питання стосувалися змін внутрішньо університетського середовища, студентського самоврядування, академічної мобільності та залученості студентів до акредитації освітніх програм. Але в ході опитування простежилася цікава кореляція між попереднім питанням та питанням «Якщо б Вам знову довелось вирішувати питання вступу до ЗВО, то чи обрали б Ви знову Ваш?». Проаналізувавши отримані відповіді можна зробити висновок про високий показник саме позитивних аргументів.

Один із респондентів зазначив, що «ЛНУ імені Івана Франка один з найкращих закладів освіти в Україні, та якість освіти мене повністю задовільняє». Ось ще декілька цитат з відповідей респондентів для загального розуміння трендів та тенденцій :

«Швидше для галочки, ніж для отримання знань»

«Так, він доволі високий в рейтингу»

«...звісно обрала б, адже мені подобається мій факультет та спеціалізація. За допомогою свого ЗВО я познайомилась з багатьма людьми та маю змогу бути членом різних студентських організацій»

«Так, адже НУ ЛП це найраційний заклад в області, навіть кращий за ЛНУ»

«Обрала це й ж університет, але тільки спеціальність «Політологія»»
«Так. Обрала ЛНУ на бакалавраті, обрала на магістратурі і планую
обрати для аспірантури».

Тобто такий індикатор як повторний вибір університету свідчить про відносно високий рівень задоволеності студентів університетським життям взагалі та освітньою послугою як такою.

Як висновок, можна стверджувати, що автономізація закладів вищої освіти це необхідна константа для поступального розвитку українського суспільства, де конкурентоспроможний та самостійний університет став би своєрідною основою цього процесу і забезпечив різні сфери суспільного життя висококваліфікованими фахівцями.

Через процес реформування у сфері вищої освіти почалися процеси зі створення нового інноваційного освітнього простору, де відбулась б адаптація нашої системи вищої освіти та норм, стандартів та основних принципів Європейського простору вищої освіти та створення системи забезпечення її якості.

Зі своєї сторони можемо зазначити, що це доволі актуальна та важлива тема для нашої освітньої системи. Ми вже зазначали, що спостерігається зміна освітньої парадигми, що «заснована на автономії навчальних закладів і компетентісного підходу до освітньої діяльності».

Повертаючись до питання автономії – більшість університетів відстоюють її ще з тих часів, коли така інститкція появилась.

На основі опитування студентів можемо сформуванати певні рекомендації або способи покращення подальших напрямів реформування української системи вищої освіти в контексті освітнього менеджменту:

1. спрямованість окремих навчальних програм на професію і швидке включення тих, хто її має, у виробничу сферу;
2. підготовку студентів до продовження їх освітнього шляху з відстроченим виходом на роботу;

3. засвоєння стрижневих навичок (transversal), які обов'язкові для всіх активних громадян Європи.

Реалізація європейської реформи в галузі управління закладу освіти знову актуалізує проблему визначення національної концепції якості вищої освіти та відповідність її до європейського зразка. Адже в процесі дослідження проявилась суперечність між формальним прийняттям певних нормативних документів та фактивною несформованістю національної концепції та системи забезпечення якості вищої освіти.

Ми переконані, що питання якості було і залишається пріоритетом і є передумовою для подальшого відновлення нашої країни.

Щодо аспектів, які були нами виявлені і які б ми рекомендували покращити, то це:

1. створення законодавчої бази щодо освіти дорослих, це дозволило б покращити та збільшити престиж безперервної освіти

2. збільшити кількість агенств зі забезпечення якості або незалежних установ, що дозволило б уникнути розпорошеності та неефективності використання університетами ресурсів. В подальшому це б покращило освітньо-науковий потенціал і результативність університетів. Бо зараз одна НАЗЯВО не спроможна контролювати цей аспект.

3. Більше залучати громадськість в державно-громадське управління вищою освітою. Зараз ми більшою мірою спостерігаємо формальність цього залучення, можливо це пов'язано з недостатністю повноважень та зацікавленості інших учасників освітнього процесу – студентів, випускників, викладачів, роботодавців, громадських організацій тощо.

Для підвищення результативності реформування вищої школи потрібно також оновлювати законодавчу базу. Крім того це оновлення має відбуватись у відповідності до національної концепції якості вищої освіти. В іншому випадку ми можемо спостерігати неякісну зміну законодавства в сфері освітнього менеджменту. Крім того є ризик ускладнення або

уповільнення законотворчих процесів. Тобто при формулюванні частково конкретних законодавчих норм (як частина, що стосується освітнього менеджменту) першочергово потрібно визначитись із загальноконцептуальним положенням вищої освіти.

ВИСНОВКИ

1. На основі опрацьованих наукових джерел та літератури, що були пов'язані із дослідженням проблематики сучасної європейської реформи в галузі освітнього менеджменту та управління закладом вищої освіти, було визначено, що дослідженню генезису та еволюції ідеї й місії університету та його ролі в сучасних умовах стрімкого розвитку інформаційного суспільства присвятили свої праці такі дослідники, як: Х. Ортега-і-Гассет, К. Ясперс, В. Кремень, А. Прохоров, А. Горбенко, О. Красовська, С. Зелінський та інші; у дослідження питання ефективного управління закладом вищої освіти та європейської реформи в галузі освітнього менеджменту зробили внесок такі науковці: В. Огаренко, О. Моргулець, О. Мармаза, В. Кремень, С. Квіт, Ю. Заячук та інші.

2. Виявлено, що опорними компонентами сучасної європейської реформи в галузі освітнього менеджменту та управління закладом вищої освіти, є демократизація освітнього процесу, автономізація закладу вищої освіти, ринкові структури. Ми виділили низку характеристик, що є основними для демократизації освітнього процесу. Велику увагу було нами приділено процесу автономізації закладу вищої освіти, адже це доволі складний і суперечливий процес з точки зору концептуального розуміння та практичного впровадження, основа якого виформовувалась навколо ідеї автономії у академічних, організаційних, кадрових та фінансових питаннях. На основі даних опитування було зроблено висновок про те, що це доволі поступальні зміни, які потребують часу, ефективного менеджменту та зацікавленості у цьому всіх учасників освітнього процесу, а також про те, що поступово відбувається підвищення якості вищої освіти, рівня кваліфікації та конкурентоспроможності фахівця. Крім того ринкові структури поступово стають важливою частиною освітнього процесу в нашій країні.

3. В результаті дослідження специфіки адаптації основних компонентів європейської реформи в галузі освітнього менеджменту та управління закладом вищої освіти на ґрунті системи вищої освіти України, визначено наступне. Щодо демократизації освітнього процесу як першого компоненту реформи в галузі управління закладом вищої освіти, то були виділені особливості, що потребують особливої уваги, а саме: участь місцевої влади і місцевої громадськості як в управлінні освітою через відповідні місцеві органи, так і безпосередньо в діяльності освітніх закладів, залучення додаткових місцевих ресурсів для їх розвитку, активізації інтересу до проблеми освіти в місцевій спільноті; самостійність освіти у виборі стратегії свого розвитку, цілей, змісту, організації та методів роботи, їх юридична, фінансова та економічна; відкритість системи.

Щодо питання автономізації закладу вищої освіти, нами було встановлено, що цей процес завжди має бути пов'язаний з академічною свободою та інституційною відповідальністю. Більшість європейських країн та США переходять на ринкову модель управління, основою якої є саме автономізація та лібералізація. Тут ми бачимо прямий взаємозв'язок між якістю освіти, кваліфікацією фахівця та рівнем його майбутнього благополуччя. З'ясовано, що не можемо сподіватись, що правила ринку розставлять все на свої місця. В наших умовах з нестабільною економічною ситуацією, повномасштабним вторгненням цілком доречно посилення ролі держави у певних сферах. Підкреслено, що більшість європейських країн, де зростала функція держави в централізації управління, продовжували шукати спосіб якнайшвидшої відмови від цього. Тому уникнення централізації – важлива умова процесу реформування. Адже розвиток закладів вищої освіти краще відбувається в умовах автономізації закладу вищої освіти.

Встановлено, що для удосконалення процесу реформування української вищої школи та адаптації компонентів європейської реформи

управління закладом вищої освіти на ґрунті системи вищої освіти України потрібна тісна співпраця між бізнесом, державою та університетом. Розглянуто новий тип відносин між університетами, бізнесом та державою – т.зв. тип «потрійної спіралі» («triple helix»), що є характерним для країн з вільною ринковою економікою, в якій уряди використовують економічні стимули для сприяння розвитку університетсько-бізнесового партнерства з метою розв’язання соціальних проблем, що існують в суспільстві.

Відзначено, що фінансова автономія університету буде фундаментом, що поєднує у собі публічні та приватні інтереси. Виділено низку проблем, що ускладнюють цей процес в контексті українських реалій, а саме: недосконалість законодавчої бази; нестабільність економічної ситуації в нашій країні, особливо в теперішніх умовах повномасштабного військового вторгнення.

4. Емпірично з’ясовано результати впровадження основних компонентів сучасної реформи в галузі освітнього менеджменту та управління закладом вищої освіти в Україні. Отримані нами результати свідчать про певну специфіку цього процесу, яка супроводжується нерозумінням та недовірою зі сторони студентської спільноти або ж недовірою проінформованістю про саму реформу та як вона реалізується і впливає на якість освітньої послуги, яку вони отримують.

Та попри всі труднощі з якими зіштовхнулася система вищої освіти України, нам варто формувати нову візію її розвитку для відновлення майбутнього нашої країни. Адже в таких складних умовах сфера освіти і далі продовжує відігравати особливу роль – вона формує та вдосконалює людський капітал – основний елемент інноваційного розвитку нашої держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз нормативно-правового регулювання сфери вищої освіти щодо забезпечення системи якості освіти та основні аспекти його вдосконалення та подальшого розвитку. URL: <https://projects.lnu.edu.ua/quaere/wpcontent/uploads/sites/6/2018/03/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%BD%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%96%CC%88-%D0%B1%D0%B0%D0%B7%D0%B8-IFNUL-draft.pdf> Дата звернення: 15.06.2022
2. Василькова Н. В. Система акредитації вищої освіти в Німеччині. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/43282137.pdf>. Дата звернення: 21.10.2021.
3. Ващук Ф. Г. Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи. Ужгород: навчально-науковий інститут євроінтеграційних досліджень навчально-науковий інститут інформаційних технологій, Серія «Євроінтеграція: український вимір»; кн. 16), 2011. 561 с.
4. Гаєва Л.А. Досвід європейського союзу щодо формування й реалізації освітньої політики як головного важеля соціально-економічного розвитку країн. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/4_5_3_3_34_u/Bulletin_4_5_33_34_2017_Natalia_Shulga.pdf Дата звернення 18.08.2022.
5. Горбенко А. Л. Сучасні тенденції й ознаки глобалізації освітнього простору. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/25661/Gorbenko.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Дата звернення 19.12.2021.
6. Довідкові та інформаційно-аналітичні матеріали з питань щодо впровадження основних етапів автономії закладів вищої освіти. Державна

наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти» за заг. ред Власюк О. Київ: ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», 2020. 20с.

7. Довідник користувача Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система. Міністерство освіти і науки України № 1/9-119 від 26 лютого 2010 року. URL: <https://kpi.ua/files/ECTS.pdf> Дата звернення [21.08.2022](#).

8. Європейський досвід для створення ефективної системи контролю та оцінки якості вищої освіти в Україні : аналіт. записка. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/745/> Дата звернення: 13.07.2022

9. Закон України «Про вищу освіту» від 1.07.2014 р. URL: <http://osvita.ua/legislation/law/2235/> . Дата звернення: 20.11.2021.

10. Заришнюк О.М. Запровадження автономізації ЗВО як складова частина реалізації європейської реформи в галузі освітнього менеджменту. Матеріали студентських наукових конференцій кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи “Актуальні проблеми української освіти”. – Вип. 16. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2021. – С. 20–24.

11. Заришнюк О.М. Ринкові структури та їх вплив на освітній процес університету. Матеріали студентських наукових конференцій кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи “Актуальні проблеми української освіти”. – Вип. 17. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2021. – С. 10–13.

12. Заячук Ю. Д. Структурні реформи та реформи освітнього менеджменту в рамках сучасного європейського простору вищої освіти. Український педагогічний журнал. № 4. 2015. С. 8.

13. Зелінський С. С. Концепція інформаційно-освітнього середовища в процесі інформатизації системи вищої професійної освіти. Вісник Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. 2009. Вип. 47. С. 155–159.

14. Красовська О. Роль освіти в сучасних глобальних умовах. Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. № 1, 2011 С. 182-188.
15. Крисоватий А. Автономія університету: коди поступу . Психологія і суспільство. 2014. С. 6–10.
16. Култаєва М. Освіта та її деформації у сучасній культурі: до актуальності теорії напівосвіти Т. Адорно у сучасних соціокультурних контекстах. Філософія освіти. 2017. № . 1. С. 153–195.
17. Луначик В.Е. Державне управління освітою. Харків: Гімназія, 2010. 288 с.
18. Линьова І. О. Забезпечення якості вищої освіти – стратегічний пріоритет розвитку системи освіти. Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія. Вип. 40 (2). 2013. С. 115–121.
19. Ліпін М. Освіта як простір розвитку сутнісних сил особистості. Вісник КНТЕУ. 2015. № 3(101). С. 39–48.
20. Мармаза О. Інноваційний менеджмент в освіті: сутність, функції, засоби. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2014. № 36. С. 309–316.
21. Моргулець О. Б. Вищий навчальний заклад як підприємницька структура. Матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. «Структурні трансформації національних економік в глобальному вимірі», 30 квіт. 2015 р. Миколаїв, 2015. С. 135–138.
22. Моргулець О. Б. Концептуальні засади управління вищим навчальним закладом як суб'єктом ринку освітніх послуг. *Ефективна економіка*, 2016. № 3. С.5
23. Моргулець О.Б. Управління вищим навчальним закладом як суб'єктом ринку. Київ 2017. С.454

24. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. URL: <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455>. Дата звернення: 18.10.2021.
25. Огаренко В. М. Державне регулювання діяльності вищих навчальних закладів на ринку освітніх послуг : монографія. 2005. 326 с.
26. Остафійчук Я. В. Пріоритети трансформації ринку освітніх послуг України в контексті парадигми сталого розвитку. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=929> Дата звернення: 5.08.2022
27. Концепція забезпечення якості вищої освіти України (за результатами проекту Tempus «TRUST» «Національна система забезпечення якості і взаємної довіри в системі вищої освіти України»): URL: http://theologia.ucu.edu.ua/images/files/kontsepsiya_osvity.pdf Дата звернення: 12.02.2022
28. Каленюк І. С. Економіка освіти : навч. посіб. Знання України, 2003. С.316
29. Каленюк І. С. Інтеграція вищої освіти України в європейський та світовий освітній простір: економічний вимір : монографія . Чернігів : Деснянська правда, 2011. С.165
30. Карпенко М. Проблеми і перспективи автономізації українських ВНЗ в контексті європейського досвіду університетської автономії. URL: old.niss.gov.ua/Monitor/mart2009/7.htm Дата звернення: 30.05.2022
31. Карпенко М. Система забезпечення якості вищої освіти у Болонському процесі та механізми імплементації в Україні. URL: <http://old.niss.gov.ua/MONITOR/juni08/16.htm#ftn6> Дата звернення: 30.05.2022
32. Комарова О. А. Освіта у вимірі інформаційного суспільства. Економічний часопис XXI. 2011. № 7–8. С.0–53.

33. Падалка О. С. Економіка освіти та управління : посібник.К. : Пед. думка, 2012. 184 с.
34. Панченко Л. М. Цінності освіти в контексті глобалізації. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. 2007. № 15 (28). С. 158–163. (Серія № 7: «Релігієзнавство. Культурологія. Філософія»).
35. Пінкер С. Просвітництво сьогодні. Аргументи на користь розуму, науки та прогресу. Київ: Наш формат, 2019. 560 с.
36. Покідіна В. Університети та бізнес: міжнародний досвід співпраці та перспективи для України. URL:<http://cost.ua/news/421-college-business-cooperation> Дата звернення: 23.06.2022
37. Попова О. Роль освіти у формуванні сучасної національної ідентичності. Наукові записки Національного університету Острозька академія. 2017. № 18. С. 224–225. (Серія: «Культурологія»).
38. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Київ: Основи, 1994. Т. 1. 444 с.
39. Правові засади реалізації Болонського процесу в Україні. Національна академія педагогічних наук України Інститут вищої освіти НАПН України ГО «Інститут лідерства, інновацій та розвитку». URL: <https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2018/09/bologna-process-in-ukraine.pdf> Дата звернення: 5.05.2022
40. Про академічну свободу і автономію вищих навчальних закладів : Лімська декларація. URL: http://auu.kma.mk.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=112&lang=en Дата звернення: 15.11.2021
41. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> Дата звернення: 6.11.2011
42. Про засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007– 2015 роки : Закон України від 9 січня 2007 року № 537-V. Відомості Верховної Ради України. 2007. № 12. С. 102.

43. Романовський О. О. Особливості і складові підприємницького університету. Актуальні проблеми економіки. 2011.№ 4 (118). URL: http://www.nbuu.gov.ua/old_jrn/soc_gum/APE/2011_4/APE-2011-04/160-176.pdf Дата звернення: 19.09.2022

44. Трубич С. Формування та розвиток ринку освітніх послуг як передумова входження України в ЄС (деякі підходи до уточнення понятійного апарату дослідження). Вісник ТАНГ. 2003. № 5. С. 145–150.

45. Цюк, О.А., Заячук, Ю.Д. Система забезпечення якості вищої освіти в країнах Західної Європи. *Педагогічна теорія і практика в контексті інтеграційних процесів*: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Тернопіль, Україна. С. 240-246.

46. Феномен університету в контексті «суспільства знань»: монографія (рукопис). Київ, 2014. 256 с. URL: https://ihed.org.ua/wpcontent/uploads/2018/09/viddil-1_mon_Fenomen-Universietu_2014_257.pdf. Дата звернення: 3.09.2022

47. Філософський енциклопедичний словник. НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. С.742

48. Філософія освіти: Навчальний посібник за заг. ред. В. Андрущенко, І. Передборської. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. С.329

49. Фініков Т. В. Моніторинг інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження: моніторингове дослідження : аналіт. Звіт. Міжнарод. благод. фонд «Міжнародний Фонд досліджень освітньої політики». К. : Таксон, 2014. С.144

50. Чулкова Л. О. Автономія університетів як основний принцип і умови підвищення якості професійної підготовки. URL: http://archive.nbuu.gov.ua/portal/soc_gum/znpbdpu/Ped/2011_3/Chul.pdf Дата звернення: 3.09.2022

51. Яременко П. С. Якість освіти в Україні. К. : Лібра, 2011. С.157
52. Uvarova T. G. “Transformational model of university management on the basis of organizational knowledge” *Ekonomika obrazovaniya*, 2009.c.86-

ДОДАТКИ

Додаток 1

Львівський національний університет імені Івана Франка
Факультет педагогічної освіти

7 грудня 2021 року

СЕРТИФІКАТ

Цим сертифікатом засвідчується, що

Ольга Заришнюк

брала участь

у XVIII Всеукраїнській студентській науковій конференції
«Актуальні проблеми освіти в Україні»

Декан факультету педагогічної освіти
Завідувачка кафедри загальної педагогіки
та педагогіки вищої школи

доц. Дмитро Герцюк

проф. Олена Квас